

4FRONT

YHTEINEN PÖYTÄ – VAIKUTTAVUUSARVIOINTI

4FRONT Oy

Arviointiraportti

Kimmo Halme, Julia Wiikeri, Elena Ahonen

SISÄLLYSLUETTELO

1. TOIMEKSIANNON TAUSTA JA TAVOITE	3
2. LÄHESTYMISTAPA, ARVIOINTIKYSYMYKSET JA RAJAUKSET	3
2.1. Arvioinnin lähestymistapa ja teoreettinen viitekehys	3
2.2. Arviointikysymykset	4
2.3. Arviointimenetelmät ja lähdeaineistot	5
2.4. Työn rajaukset ja tulosten luotettavuus	6
3. YHTEISEN PÖYDÄN TOIMINTAMALLI	8
3.1. Toiminnan tausta ja tarve	8
3.2. Mallin erityispiirteet ja tavoitellut hyödyt.....	9
3.3. Toiminnan organisointi.....	10
4. ARVIOINNIN TULOKSET	19
4.1. Toiminnan tuoma lisäarvo verkostolle	19
4.2. Toimintamallin arvioidut vaikutukset	22
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	29
5.1. Yhteisen pöydän toimintamallin toimivuus, tehokkuus ja tuloksellisuus	29
5.2. Toimintamallin vaikuttavuus.....	30
5.3. Toimintamallin kehittämisehdotukset.....	31
5.4. Toimintamallin monistettavuus	32
6. LIITTEET	34
LIITE 1. Arvioinnissa haastatellut henkilöt ja työpajojen osallistujat.....	34
LIITE 2. Ehdotus toiminnan seurantamittareiksi	35

1. TOIMEKSIANNON TAUSTA JA TAVOITE

Yhteinen pöytä on Vantaan kaupungin ja Vantaan seurakuntayhtymän yhteinen hanke, jonka tavoitteena on ruoka-avun kehittäminen yhteisölliseksi ja osallistavaksi. Hanke lähti liikkeelle vuonna 2014 määräaikaisena projektina, mutta 1.1.2016 lähtien Yhteinen pöytä on ollut vakiintunut toimintatapa ruoka-avun jakamiseen Vantaalla.¹

Tämä vaikuttavuusarviointi liittyy Vantaan kaupungin ja Vantaan seurakuntayhtymän yhdessä toteuttamaan ja Sitran rahoittamaan projektiin ”Yhteisen pöydän toimintamallin ja sen tulosten levittäminen”, jonka puitteissa laaditaan Yhteisen pöydän toimintamallille mm. toimintakäsikirja sekä vaikuttavuusarviointi. Yhteisen pöydän toimintamallin levittäminen muihin Suomen kaupunkeihin on yksi Sitran koordinoiman valtakunnallisen kiertotalouden tiekartan painopisteistä ja konkreettisista toimenpiteistä kiertotalouden edistämiseksi.²

Vaikuttavuusarvioinnin toimeksiannon tavoitteiksi asetettiin:

- Yhteisen pöydän toimintamallin kuvaaminen vaikuttavuusarviointia varten
- Vaikuttavuusmallin laatiminen, arviointimittareiden valinta ja lähtötason määrittäminen
- Toimintamallin relevanssin, tuloksellisuuden, tehokkuuden, vaikuttavuuden ja kestävyyyden arviointi
- Toimintamallin kokonaisvaikuttavuuden arviointi sekä vaikuttavuuden arviointi tärkeimpien sidosryhmien kannalta
- Toimintamallin kriittisten onnistumistekijöiden tunnistaminen mallin monistettavuuden ja levittämisen kannalta

Vaikuttavuusarvioinnin toteuttajaksi valittiin Forefront Oy, ja se toteutettiin maaliskuu–lokakuussa 2018. Arviointityön toteuttamisesta ovat vastanneet Kimmo Halme, Julia Wiikeri ja Elena Ahonen.

2. LÄHESTYMISTAPA, ARVIOINTIKYSYMYKSET JA RAJAUKSET

2.1. Arvioinnin lähestymistapa ja teoreettinen viitekehys

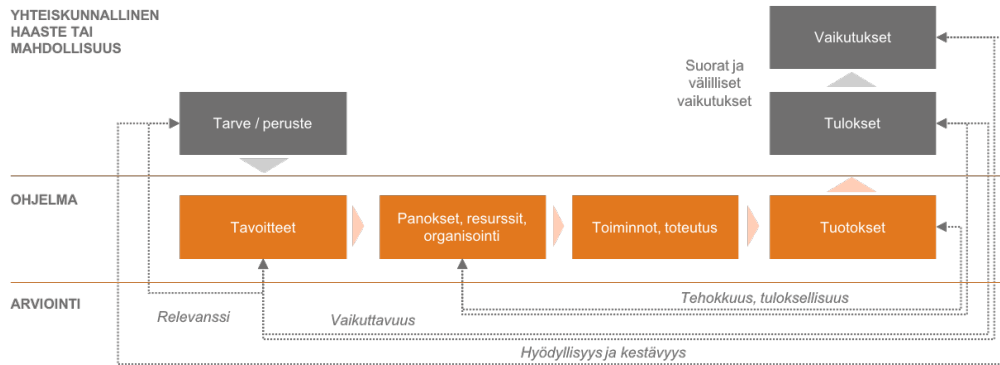
Käsillä oleva vaikuttavuusarviointi on luonteeltaan ensisijaisesti summatiivinen (ex post), eli sellainen, jossa arvioidaan, minkälaisia vaikutuksia toimintamallilla on tarkasteluhetken mennessä saatu aikaan. Tämän perusteella on laadittu suositukset toiminnan jatkokehittämistä ja mahdollista laajentamista varten.

Vaikuttavuusarvioinnin teoreettiseksi lähestymistavaksi valittiin ns. *teoriaperusteinen arviointi (theory-based approach)*, jossa pyritään tunnistamaan ja todentamaan ketjuja asetettujen tavoitteiden ja niiden perusteella tehtyjen toimenpiteiden sekä saatujen vaikutusten välillä. Vaikutusketjujen tarkoituksena on kuvata ja todentaa, mitä vaikutuksia juuri näillä tehdyillä toimenpiteillä on ollut, ja missä määrin vaikutukset ovat syntyneet juuri tarkasteltujen toimenpiteiden ansioista (attributio). Teoriaperusteisen arvioinnin vaikutusketjuja havainnollistetaan yleensä tapauskohtaisella

¹ Hanna Kuisma: Yhteisen pöydän alkua 05032018 -esitys

² Vantaan kaupunki ja Vantaan seurakuntayhtymä: Projektihakemus – Yhteisen pöydän toimintamallin ja sen tulosten levittäminen, 25.9.2017.

vaikutusmallilla, jollainen myös tässä arvioinnissa on laadittu Yhteisestä pöydästä (ks. luku 4.2). Teoriaperusteisen arvioinnin peruslogiikkaa on havainnollistettu alla olevassa kuviossa.

Kuvio 1: Teoriapohjainen arviointivitekehys (yleisperiaate).

Arviointi on toteutettu tiiviissä yhteistyössä tilaajan ja Yhteisen pöydän toimijoiden kanssa. Arvioinnin tavoitteena on ollut tuottaa tilaajalle tietoa siitä, miten hyvin toimintamalli käytännössä toimii, sekä miten sitä voidaan edelleen jatkossa kehittää. Merkittävä osa arvioinnista on kohdistunut myös toimintamallin kuvaamiseen ja jäsentämiseen arvioinnin näkökulmasta, sekä arvioinnissa tarvittavan perustiedon kokoamiseen. Arvioinnin osana on tarkasteltu myös toimintamallin monistettavuutta.

2.2. Arviointikysymykset

Alla olevaan taulukkoon on listattu arvioinnin tavoitteet sekä tavoitekohtaiset täsmennykset ja lisäkysymykset, joita vasten Yhteisen pöydän toimintamallin vaikuttavuutta on arvioitu.

Arviointikysymykset on laadittu toimeksiantajan esittämistä arviointitarpeista, mutta ne ovat arvioitsijoiden muotoilemia ja täsmentämiä.

Taulukko 1. Arvioinnin tavoitteet ja täsmentävät arviointikysymykset

Tavoite	Täsmennykset ja lisäkysymykset
1. Yhteisen pöydän toimintamallin kuvaaminen vaikuttavuusarviointia varten	<ul style="list-style-type: none"> Toiminnan rajaus: mitkä kaikki toiminnot lasketaan Yhteisen pöydän toimintamalliin mukaan, mitkä ovat sidosryhmien rinnakkaisia kontribuutioita? Mitä tietoa ja dataa on saatavilla? Mikä on lähtötietojen kattavuus ja objektiivisuus?
2. Vaikutusmallin laatiminen, arviointimittareiden valinta ja lähtötason määrittäminen	<ul style="list-style-type: none"> Millainen on tarkoitukseen soveltuva vaikutusmalli? Tarvitaanko useita malleja? Mitkä ovat keskeiset vaikutussuunnat ja niiden keskeiset vaikutusmekanismit? Mitä asioita vaikutusmallin eri osissa tulisi mitata? Kuinka näiden mittaaminen on mahdollista (ja millaisin mittarein)? Kuinka erotetaan projektin lisäisyys ("additionality") ja sen erityiset vaikutukset (attribuutio)? Kuinka määritellään mittareiden lähtötasot ja soveltuvat tietolähteet?
3. Toimintamallin relevanssin, tuloksellisuuden, tehokkuuden, vaikuttavuuden ja kestävyden arviointi	<ul style="list-style-type: none"> Kuinka määritellään, rajataan ja todennetaan hankkeen tarpeet? Mihin suhteutetaan toimintamallin tehokkuus: sisäinen (suhteessa panostuksiin) vai ulkoinen (suhteessa muihin vaihtoehtoihin)? Millaisia ennakoimattomia ja kerrannaisvaikutuksia toiminnalla on? Millä aikavälillä vaikuttavuutta tarkastellaan? Millaisia edellytyksiä tai vaatimuksia toiminnan jatkuvuudelle on (taloudellinen ym. kestävyys)?

4. Toimintamallin kokonaisvaikuttavuuden arviointi sekä vaikuttavuuden arviointi tärkeimpien sidosryhmien kannalta

- Mihin rajataan ja suhteutetaan kokonaisvaikuttavuus?
- Kuinka erilaisia odotuksia ja vaikutuksia on eri sidosryhmillä?

5. Toimintamallin kriittisten onnistumistekijöiden tunnistaminen mallin monistettavuuden ja levittämisen kannalta

- Laajennettavuuden / monistettavuuden yleiset edellytykset
 - Onko toimintamalli riittävän hyvin dokumentoitu ja arvioitu?
 - Onko toimintamalli aidosti tehokas, tuloksellinen, vaikuttava ja kestävä?
 - Mikä tekee toimintamallista ainutlaatuisen ja erityisen hyvän? Voidaanko nämä ainutlaatuiset elementit / ominaisuudet tunnistaa ja mallintaa?
 - Missä määrin kyse on ainutkertaisesta tapahtumasta (sattuma, uniikki tapahtuma, konteksti)?
- Sovellettavuuden selvittäminen
 - Millaiseen ympäristöön / tarpeeseen / tilanteeseen mallin voidaan olettaa soveltuvan, mihin ei?
 - Mitkä ovat toiminnan perusedellytykset? Mitkä ovat kriittisiä menestystekijöitä?
 - Mitä asioita voidaan muuttaa, soveltaa, räätälöidä, jne. siten, että toimintamallin perimmäinen ajatus säilyy?
 - Millaisia investointeja tai kuinka paljon aikaa toimintamallin käyttöönotto tulee edellyttämään?
 - Onko vastaanottava taho tunnistettavissa, sitoutunut ja kykenevä viemään prosessia eteenpäin?

2.3. Arviointimenetelmät ja lähdeaineistot

Arviointityöskentely on koostunut käytännössä kahdesta osasta: ensin on luotu teoreettinen vaikuttavuusmalli Yhteisen pöydän toimintamallista, minkä jälkeen luotua mallia on pyritty testaamaan ja vaikutukset todentamaan erilaisia tutkimusmenetelmiä hyödyntäen. Työvaiheet, tutkimusmenetelmät ja niihin kuuluvat tehtävät on kuvattu tarkemmin alla.

Taulukko 2. Arvioinnin työvaiheet, tavoitteet sekä arviointimetodit ja aineistot

Työvaihe	Tavoite	Metodit ja lähdeaineistot
Yhteisen pöydän toimintamallin, toimijoiden ja toimintaympäristön kuvaus ja analyysi	Kuvataan arvioinnin kohteen eli Yhteisen pöydän toimintamallin tausta, tavoitteet, perustiedot ja toiminnan yleiset puitteet. Tavoitteena hahmottaa Yhteisen pöydän toimintaperiaatteet, käytännön toimintaympäristö sekä toimintaan liittyvät eri tahot ja sidosryhmät, jotta nämä voidaan huomioida arvioinnissa riittävällä tasolla.	<ul style="list-style-type: none"> • Dokumenttianalyysi (suunnitelmat, raportit, projektidokumentaatio) • Tutustuminen hävikkiterminaalin ja verkoston toimintaan paikan päällä (tapahtumat ja vierailut) • Haastattelut
Vaikutusmallin laadinta ja vaikutusmekanismien tunnistaminen	Luodaan vaikuttavuusteoriaan pohjautuva vaikutusmalli, jota vasten Yhteisen pöydän toimintamallin vaikuttavuutta voidaan arvioida sekä kokonaisuutena että eri näkökulmista (taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen, verkostovaikutukset).	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjoituspöytätyö ja työpajat ohjausryhmän kanssa • Mallin validointi sidosryhmien työpajassa
Vaikuttavuusmittarien määrittely	Määritellään arvioinnin tueksi alustavat vaikuttavuusmittarit, jotka validoidaan ohjausryhmän kanssa validointityöpajassa. Tavoitteena löytää toimintamallin vaikuttavuuden kannalta keskeisimmät mittarit sekä mallin monistamisen ja levittämisen kannalta keskeiset seikat.	<ul style="list-style-type: none"> • Määritelty toimintaympäristöanalyysin, haastatteluiden sekä vaikuttavuusmallin avulla • Validointi ohjausryhmän kanssa työpajassa
Verkoston toimijoiden ja ruoka-avun asiakkaiden syventävät haastattelut	Luodaan ymmärrys toimintamallin toimivuudesta, toimintakulttuurista sekä toimintaympäristöstä kokoamalla eri sidosryhmien näkökulmia ja kokemuksia.	<ul style="list-style-type: none"> • Haastattelut (46 kpl) toimintamallin kannalta keskeisten henkilöiden sekä tärkeimpien sidosryhmien edustajien kanssa:

		<ul style="list-style-type: none"> Vantaan kaupunki ja VSY (6) Hävikkiruoan lahjoittajat (3) Hävikkiruoan jakelijat (7) Vapaaehtoiset jakelijat (3) Ruoka-avun asiakkaat (27)
Sähköinen kysely ruoka-avun jakelijoille	Selvitetään mallin vaikuttavuuden kannalta keskeisiä asioita ruokaa jakavien organisaatioiden näkökulmasta: mikä mallissa toimii hyvin, missä on vielä kehitettävää sekä miten Yhteisen pöydän toimintamalliin siirtyminen on vaikuttanut verkoston jäsenten toimintaan.	<ul style="list-style-type: none"> Sähköinen Webropol-kysely hävikkiruokaa jakaville toimijoille Kyselyjä lähetetty 66 kpl, vastauksia saatu 29 kpl (vastausprosentti 44).
Arvioinnin tulosten validointi, johtopäätökset ja suositukset	Kerätään sidosryhmien näkemyksiä sekä validoidaan arviointitiimin tekemiä havaintoja ja johtopäätöksiä toimintamallista ja sen vaikuttavuudesta. Laaditaan näiden perusteella kokonaisarvio toimintamallista sekä suositukset toiminnan kehittämiseksi.	<ul style="list-style-type: none"> Työpaja Vantaan diakonian kehityspäivillä, jossa kerättiin diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia toimintamallista Validointityöpaja Hävikkiterminaalilla, jossa esiteltiin arvioinnin tuloksia keskeisille toimijoille ja sidosryhmille Kaksi ohjausryhmätyöpajaa, joista toisessa validoitiin vaikuttavuusmalli ja toisessa arviointimittarit

2.4. Työn rajaukset ja tulosten luotettavuus

Arvioinnin kohde on monimuotoinen ja vaativa arvioitava. Yhteisen pöydän verkostossa on yli 100 toimijaa, jotka ovat keskenään hyvinkin erilaisia. Kysymys on yhteisen toimintamallin hyödyllisyydestä ja vaikuttavuudesta sen kaikille osapuolille. Arvioinnissa tarkastellaankin toimintamallia useasta eri näkökulmasta, ja osa tarkasteltavista vaikutuksista voidaan todentaa vain laadullisesti tai pidemmän ajan päästä (esim. sosiaaliset vaikutukset). Arviotavuuden ja tulosten luotettavuuden haasteita on siksi pyritty vähentämään yhdistämällä mahdollisimman laajasti erilaisia tutkimusmenetelmiä ja tekemään vain yleisen tason johtopäätöksiä toiminnan vaikutuksista.

Arvioinnin yksi peruskysymys liittyy tulosten ja vaikutusten suhteuttamiseen: suhteutetaanko toimintamallia a) lähtötilanteeseen, jossa Yhteistä pöytää ei ollut ja verkoston jäsenet hoitivat ruoka-avun jakelun kukin tavallaan, b) perinteisiin leipäjonoihin tai muihin tiedossa oleviin vaihtoehtoisin ruoka-avun organisointimalleihin, vai c) siihen että ruoka-apua ei olisi ollenkaan. Arvioinnissa Yhteisen pöydän toimintamallin lisäisyyttä verkoston toimijoille on suhteutettu lähinnä sitä edeltävään aikaan, mutta haastatteluissa ja työpajoissa on pyritty selvittämään myös toimintamallin etuja suhteessa muihin malleihin siinä määrin kuin näistä on ollut aiempaa kokemusta. Resurssien rajallisuuden vuoksi kattavaa selvitystä muista toimintamalleista ja niiden toimivuudesta ei pystytty tekemään ja yleinen käsitys on, että ruoka-avun toimintamalleja ei juurikaan ole systemaattisesti arvioitu.

Toinen iso peruskysymys liittyy toimintamallin monistettavuuteen: missä määrin Yhteisten pöydän toimintamallin tuottamat tulokset ja vaikutukset ovat ainutkertaisia ja esim. tiettyyn kontekstiin, ajankohtaan, henkilöihin tai tilanteeseen sidottuja, jolloin toimintamallin laajennettavuus ja monistettavuus olisi rajallinen, huolimatta toiminnan tuloksellisuudesta. Arvioinnissa asiaa on lähestytty niin, että toimintamallista on pyritty tunnistamaan hyvin toimivia käytäntöjä ja ratkaisuja sekä onnistumiselle tärkeitä edellytyksiä ja tekijöitä.

Arvioinnin tuloksia tulkittaessa on syytä huomioida seuraavat aineistolähtökohdat ja rajoitukset.

- **Toimintamallia on tarkasteltu varsinaisesti ajanjaksolla 2014–2017.** Toiminta on kasvanut ja toimintamallia on jatkuvasti kehitetty ja myös toimijaverkosto on laajentunut tuona aikana. Alkuajan toiminta ja sen tulokset eivät välttämättä vastaa täysin nykytilannetta.
- **Yhteisen pöydän toimintamalli on avoin ja joustava verkosto.** Verkoston jäsenillä ei ole vain yhtä yhteistä toimintatapaa tai yhtenäistä toimintaperiaatetta. Eri toimijat ovat vaihtelevasti mukana ja arvottavat eri tavoin panostuksiaan ja saamiensa hyötyjä.
- Yhteiseen pöytään tehdyt **panostukset ovat luonteeltaan erilaisia.** Olemme pyrkineet kategorisoimaan niitä esim. infrastruktuuriin ja laitteisiin, rahallisiin investointeihin ja rahalahjoituksiin, henkilöresursseihin ja ruokahävikkilahjoituksiin. Panostusten yhteismitallistaminen varsinkin taloudellisesti on hankalaa (esim. vapaaehtoistyövoima, eri henkilöiden Yhteiseen pöytään käyttämä työaika) ja esitetyt luvut ovat suuntaa-antavia.
- Suurta osaa **toiminnan perustiedoista** (esim. jaettujen ruokakassien määrä tai tapahtumaosallistujat) ei oltu systemaattisesti kerätty ennen arviointia ja vastaisuudessa nämä lähtö- ja seurantatiedot saattavat täsmentyä.
- Toiminnan luonteesta johtuen varsinkaan **verkoston jakelupisteistä ei ole saatavilla kattavaa ja luotettavaa numerotietoa** toiminnan volyyymistä, panostuksista, asiakkaista, tms.
- Toiminnalla tavoiteltavat **vaikutukset** ovat osin **sen luonteisia, että niiden todentaminen edellyttää syvällistä substanssiasiantuntemusta** ja tulkintaa (esim. ruoka-avun vastaanottajien henkisen voimaantumisen todentaminen), jota tässä yhteydessä ei ole voitu tehdä.
- **Kattavaa ja luotettavaa vertailutietoa** muista, vaihtoehtoisista toimintamalleista on hyvin niukalti saatavilla.

3. YHTEISEN PÖYDÄN TOIMINTAMALLI

3.1. Toiminnan tausta ja tarve

Yhteinen pöytä on Vantaan kaupungin ja Vantaan seurakuntayhtymän yhteisesti organisoima ja rahoittama hävikkiruoan jakeluun ja yhteisöruokailun mahdollistamiseen keskittyvä toimintamalli. Toiminta lähti käyntiin projektiluontoisena selvitys- ja kokeiluhankkeena vuonna 2014, mutta sitä alettiin valmistella jo vuoden 2013 puolella. Tarve uudentyyppiselle ruoka-avun jakamisen toimintamallille syntyi sen jälkeen, kun Vantaan Ruoka-apu ry. lopetti toimintansa vuonna 2012. Yhdistys oli merkittävä toimija Vantaan ruoka-avun jakelukentässä, ja se oli saanut rahoitusta sekä kaupungilta että seurakuntayhtymältä.

Yhdistyksen toiminnan loppumisen myötä rahoituspyyntöjä erilaisiin ruoka-apuprojekteihin tuli sekä kaupungille että seurakuntayhtymälle usealta eri taholta. Vantaan kaupunki ja seurakuntayhtymä päättivät vastata tarpeeseen yhdessä ja kokeilla ruoka-avun organisoimista uudentyyppisellä toimintamallilla, jonka inspiraationa toimi mm. saksalainen *Berliner Tafel* -toimintamalli. Yhteisen pöydän toimintamallin ensisijaisena tavoitteena on ruoka-avun jakaminen ihmisarvoisella tavalla sekä olemassa olevien yhteisöjen tukeminen. Lisäksi toimintamalli edistää hävikkiruoan hyötykäyttöä ja siten kiertotaloutta.

Vuoden 2013 aikana järjestettiin työpajoja, joissa uudentyyppistä toimintamallia suunniteltiin yhdessä ruoka-avun jakajien kanssa. Työpajoissa kerättiin toimijoiden näkemyksiä, odotuksia ja pelkoja toimintamallin muutokseen liittyen. Vuonna 2014 käynnistyi Vantaan kaupungin, Vantaan seurakuntayhtymän ja DIAK:n yhdessä hakema ja Vantaan kaupungin hallinnoima ESR-selvitysprojekti, jonka puitteissa palkattiin ensimmäinen Yhteisen pöydän kokoaikainen työntekijä projektikoordinaattorin nimikkeellä. Selvitysprojektin tavoitteena oli ”suunnitella Vantaalle uudentyyppinen hävikkiruoan hyödyntämisen ja ruoka-avun jakamisen konsepti, jossa ihmisten osallisuutta vahvistetaan yhteisöllisten toimintojen ja työllisyyspolkujen avulla kestävä kehityksen periaatteita noudattaen”.³ Selvitysprojektin tuloksena syntyi mm. toimintasuunnitelma Yhteisen pöydän logistiikan ja kansalaistoiminnan osalta. Elo-syyskuussa 2014 käynnistettiin myös ensimmäinen lämpimän ylijäämäruoan jakelukokeilu. Pilotissa Vantti Oy:n koulujen lämmintä ylijäämäruokaa toimitettiin kolmesta eri oppilaitoksesta Yhteisen pöydän jakeluautolla kolmeen yhdistykseen ja yhteen kaupungin asukastilaan.

Selvitysprojektin jatkoksi haettiin kolmivuotista (2015–2018) ESR-hanketta Yhteisen pöydän toiminnan jatkamiseksi ja toimintamallin edelleen kehittämiseksi, mutta hakemusta ei hyväksytty. Tämän johdosta Vantaan kaupunki ja seurakuntayhtymä ottivat itse vastuulle toiminnan jatkokehittämisen. Viimeisen kolmen vuoden aikana Yhteisen pöydän toiminta on muuttunut projektiluontoisesta toiminnasta vakituiseksi osaksi kaupungin ja seurakuntayhtymän toimintaa. Yhteisen pöydän logistinen toiminta on kehittynyt alun pilotin jälkeen siten, että lämpimän ruoan sijaan jaetaan kylmää ja kuivaa ruokaa, joka valmistetaan ateriksi vasta paikan päällä ruoanjakelupisteessä sekä jaetaan osin myös ruoka-apukasseina vastaanottajille.

Vantaan kaupunki rakennutti vuonna 2015 hävikkiterminaalin Yhteisen pöydän käyttöön Koivukylään Hosantielle. Hävikkiterminaali työllistää Yhteisen pöydän puitteissa paitsi vakituisia työntekijöitä,

³ Hanna Kuisma (2014). Yhteinen pöytä -selvitysprojektin selvitysraportti.

myös eri tavoin tukityöllistettyjä (noin 20 henkilöä vuodessa, puolen vuoden jaksoissa) sekä vapaaehtoisia (noin 5–10 henkilöä viikossa).

3.2. Mallin erityispiirteet ja tavoitellut hyödyt

Yhteisen pöydän toimintamallin ydintavoitteet ovat **ruokahävikin hyötykäyttö** sekä **ruoka-avun saajan hyvinvoinnin ja toimijuuden lisääminen**. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi se keskittyy seuraaviin asioihin ruoka-avun kentällä:

- Ruokahävikin hyötykäyttö ja sen keskitetty logistiikka
- Ruoka-avun kehittäminen yhteisölliseksi ja osallistavaksi, esimerkkinä yhteisöruokailut
- Pitkäaikaistyöttömien työllistäminen ruokahävikin logistiikassa
- Verkostomaisen toimintakulttuurin kehittäminen ja koulutusyhteistyö

Toimintamallin inspiraationa ovat olleet kansainväliset yhteisöllisen ruokailun toimintamallit (esim. Berliner Tafel). Yhteisen pöydän toimintamallia ei kuitenkaan ole suoraan kopioitu mistään olemassa olevasta mallista, vaan kansainvälisiä hyviä käytäntöjä on otettu soveltaen käyttöön Vantaan toimintaympäristö huomioon ottaen. Yhteisen pöydän toimintamalli on Suomen mittakaavassa ainoa laatuaan monestakin näkökulmasta:

- Toimintamallin tavoitteena on kehittää ruoka-apua yhdessä Yhteisen pöydän verkoston kanssa siten, että ruoka-apu kehittyisi perinteisistä leipäjonoista kohti yhteisöllisempiä toimintamalleja ja kaikille avointa kansalaistoimintaa, jossa ruoka-apuun ei liittyisi leimaantumista. Yhteisen pöydän mallissa tämä tarkoittaa yhteisölounaita ja muuta kohtaavaa toimintaa niiden ympärillä, mikä vähentää ruoka-avun saajien yksinäisyyttä sekä lisää osallisuutta ja toimijuutta. Samalla jaetaan ruoka-apukasseja kuten ennenkin.
- Yhteisen pöydän verkosto yhdistää julkisen, yksityisen, kolmannen ja neljännen sektorin toimijat ja osaltaan luo ja edistää näiden sektorien välistä yhteistyötä sekä uudenlaista, toimijasektoreiden rajat ylittävää toimintakulttuuria. Yhteisen pöydän toimintamallin rakentamisen taustalla onkin Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän pitkäkestoinen ja käytännönläheinen yhteistyö arjen tasolla.
- Yhteisen pöydän terminaalilla on tarjolla 6–9 kuukauden mittaisia palkka- ja velvoitetukityösuhteita, jotka osaltaan auttavat lisäämään ruoka-avun piirissä olevien tai pitkäaikaistyöttömien ihmisten toimijuutta heidän omassa elämässään. Tuetun työllistämisen kautta osa Yhteisen pöydän ruoka-avun piirissä olevista henkilöistä onkin päässyt takaisin työelämään ja siirtynyt avun tarvitsijoista sen antajiksi. Verkostossa ja hävikkiterminaalilla on tukityöpaikkojen lisäksi tarjolla myös vapaaehtoistyötä.
- Hävikkiruoan jakelu on järjestetty Vantaalla poikkeuksellisella tavalla: kaupunkivetoinen hävikkiterminaalilla ja ruoka-avun logistiikan järjestäminen keskitetysti on (vuoden 2018 alussa) muista kaupungeista poikkeava toimintamalli Suomessa.⁴

Ruoka-avun jakamisen näkökulmasta toimintamallin tavoitteena on korostaa perinteistä leipäjonoa enemmän henkisen hyvinvoinnin merkitystä ja lisätä avunsaajien toimijuutta sekä inhimillisen kohtaamisen ja yhteisöllisyyden tunnetta. Yhteisöruokailuiden tavoitteena on hälventää ruoka-avun vastaanottamiseen liittyvää sosiaalista stigmaa ja rakentaa ruoka-apu osaksi normaalia sosiaalista vuorovaikutustilannetta. Toimintamallin keskiössä olevalla hajautetulla ruoka-avun jakelulla – jota

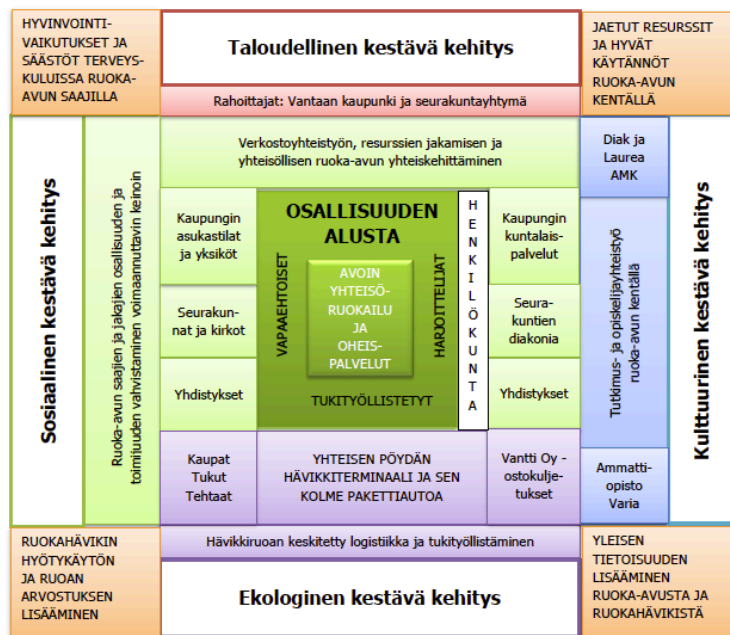
⁴ Hanna Kuisma: Yhteisen pöydän alkua 05032018 -esitys

toteutetaan yli 60 jakelupisteessä ympäri Vantaata – pyritään mahdollistamaan se, että eri kaupunginosien ja ruoka-apua tarvitsevien ihmisryhmien erityispiirteet voidaan ottaa paikallisesti huomioon.⁵

3.3. Toiminnan organisointi

3.3.1. Toimintamalli

Yhteisen pöydän toimintamallin toimijat ja sidosryhmät on kuvattu alla (Kuvio 2).

Kuvio 2: Yhteisen pöydän toimintamalli ja sidosryhmät. Lähde: Kuisma, 2018.

Yhteisen pöydän toimintamalli on verkostomainen monitoimijamalli, jonka ytimessä on hävikkiruoan jakaminen avoimien yhteisöruokailuiden sekä niiden yhteydessä jaettavien ruokakassien muodossa. Ruoka-avun verkosto Vantaalla on monimuotoinen ja ruoka-apua jaetaan monin tavoin. Hävikkiruoan jakelutoimintaa harjoittavat verkostossa monet eri toimijat, kuten yhdistykset, eri uskontokuntien seurakunnat, kaupungin toimipisteet ja asukastilat sekä muut yksittäiset toimijat, niin palkatun henkilökunnan kuin vapaaehtoisten ja tukityöllistettyjen henkilöiden voimin. Toimintamalli pyrkii toteuttamaan kestävän kehityksen periaatteita systemaattisesti. Hävikkiruoan keskitetty logistiikka ja hävikkiruoan jakaminen hyötykäyttöön noudattavat ekologisen kestävän kehityksen periaatetta. Sosiaaliseen kestävyteen pyritään ruoka-avun saajien ja jakajien osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisella voimaannuttavin keinoin, ja kulttuurista kestävää kehitystä tukevat tutkimus- ja opiskelijayhteistyö ruoka-avun kentällä. Toiminnan perustana on lisäksi toiminnan organisoivien tahojen tarjoama toimintamallin vakiintunut rahoitus, joka takaa toimintamallin taloudellisen kestävyden.

⁵ Hanna Kuismän haastattelu 5.4.2018

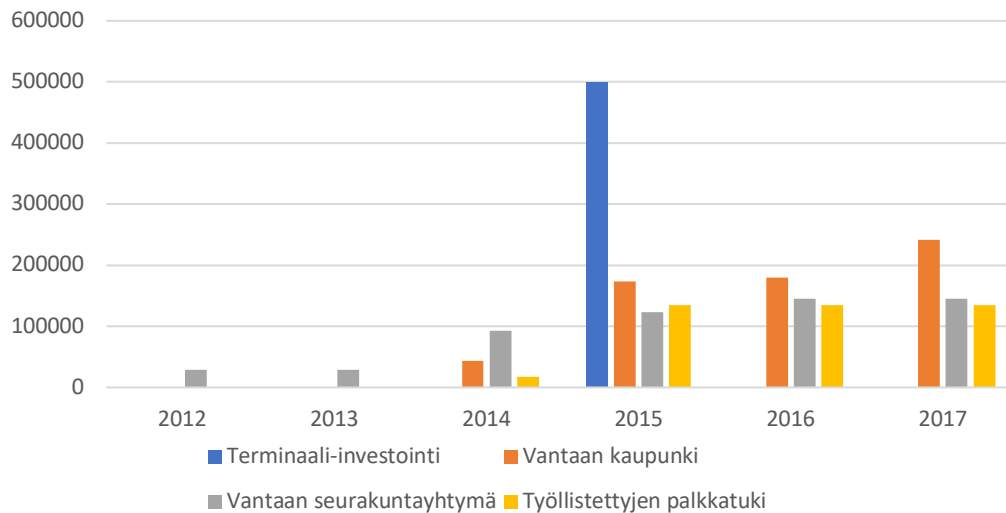
3.3.2. Panostukset ja resursointi

Ennen Yhteistä pöytää Vantaan kaupunki osallistui ruoka-avun kustannuksiin jakamalla avustuksia suoraan niitä hakeneille yhdistyksille. Vuosina 2008–2009 Vantaan kaupunki myönsi ruoka-apuun avustuksia vajaa 10 000 euroa vuodessa ja (Ruoka-apu ry:n toiminnan loppumisen jälkeen) vuosina 2010–2012 keskimäärin 30–35 000 euroa vuodessa. Yhteisen pöydän käynnistämisen myötä yhdistyksille jaettavat avustukset ensin pienenivät: vuosina 2015–17 avustuksia jaettiin noin 5000 euroa per vuosi, mutta vuonna 2018 jaettiin jälleen 17 000 euroa avustuksia. Myös Vantaan seurakuntayhtymä panosti ennen Yhteisen pöydän perustamista ruoka-avun jakeluun rahallisesti ja budjetoi mm. Vantaan Ruoka-apu toiminnan tukemiseen kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Vuonna 2014 projektiluontoisena käynnistetty Yhteisen pöydän toimintamalli on vuodesta 2016 alusta lähtien ollut osa Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän vakiintunutta toimintaa. Yhteisen pöydän vuosittaiset suorat toimintakustannukset ovat karkeasti arvioiden noin 400 000 euroa vuodessa (pois lukien palkkatukikustannukset), josta Vantaan kaupungin kuntalaispalveluiden osuus on hieman yli 60 % ja seurakuntayhtymän hieman alle 40 %. Lisäksi Vantaan kaupungin työllistämispalvelut maksavat terminaalilla työskentelevien tukityöllistettyjen henkilöiden palkkatukia noin 125–150 000 euroa vuosittain. Näissä kustannuksissa ei ole huomioitu kaupungin ja seurakuntayhtymän johdon työpanosta (kukurakenteen vääristymisen estämiseksi), vaikka johdon sitoutuminen ja työpanos onkin toimintamallissa ensiarvoisen tärkeää.

Alla olevaan kuvioon (Kuvio 3) on koottu Yhteisen pöydän toimintamenot seuraavin periaattein:

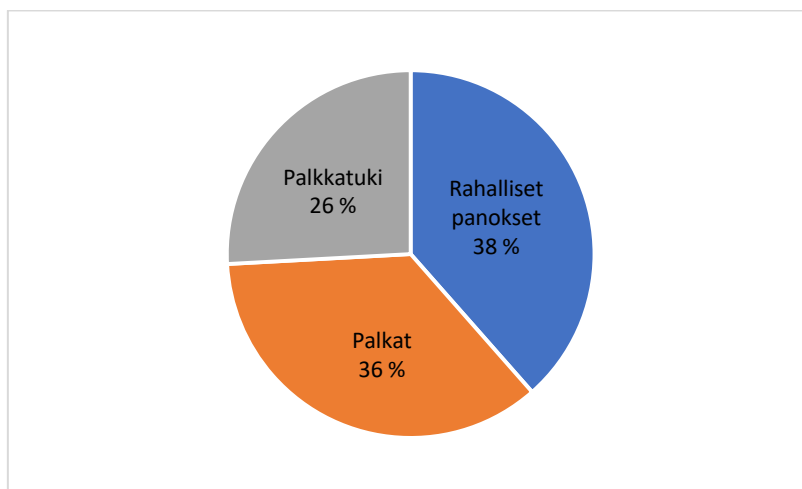
- Keskeisten toimijoiden (Vantaan kaupungin kuntalaispalvelut ja Vantaan seurakuntayhtymä) suoraan Yhteisen pöydän toimintaan kohdistuneet kustannukset ja investoinnit.
- Henkilöstöpanostukset ensisijaisesti Yhteisen pöydän eteen työskentelevien henkilöiden osalta. Henkilöstöpanostuksiin ei ole laskettu mukaan verkostossa ruokaa jakelevien tahojen (esim. ev.lut. seurakunnat, kaupungin nuoriso-/asukastilat, jne.) työpanoksia, vaikka nämä toimisivatkin Vantaan kaupungin tai seurakuntayhtymän organisaation alaisina.
- Tukityöllistettyjen palkkatukimenot on erotettu Vantaan kaupungin muista panoksista, jotta kaupungin ja seurakuntayhtymän panostukset ovat paremmin keskenään vertailtavissa. Palkkatukirahat menevät Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden budjetista, kun taas muut Yhteisen pöydän toimintaan liittyvät kustannukset kuuluvat Vantaan kaupungin kuntalaispalveluille.
- Terminaali-investointi on ollut kertaluonteinen kustannus vuonna 2015.

Kuvio 3: Yhteisen pöydän toimintamenot ja investoinnit vuosina 2012–2017. Lähde: Yhteinen pöytä.

Yhteisen pöydän toiminta käynnistyi nykymuodossaan varsinaisesti vuonna 2015 hävikkiterminaalin perustamisella. Kyseessä oli mittava kertaluokkainen investointi. Terminaalin perustamisen jälkeen toiminnan volyymi ja toimintamenot ovat asettuneet suurin piirtein nykytasolle, vuosittaisten toimintamenojen ollessa 350–400 000 euroa, minkä päälle tulevat tukityöllistettyjen palkkatuet (20–25 tukityöllistettyä vuodessa). Kustannukset ovat kasvaneet maltillisesti vuosien saatossa, samalla kun hävikkiruoan jakeluverkosto on laajentunut ja ruokajakelu on kasvanut.

Yhteisen pöydän kokonaiskustannukset on alla olevassa kuviossa jaoteltu kuluerittäin vuoden 2017 osalta. Kyseisen vuoden kulurakenne kuvaa Yhteisen pöydän toimintamallin kustannusten jakautumista sellaisessa vaiheessa, jossa toiminta on jo vakiintunut. Vuonna 2017 selvästi yli puolet Yhteisen pöydän panoksista on mennyt henkilöstökuluihin joko palkkakustannusten (36 %) tai palkkatukikustannusten (26 %) muodossa. Loput 38 % kustannuksista on mennyt toiminnan muihin kustannuksiin, kuten autojen ja terminaalin ylläpitoon.

Kuvio 4: Yhteisen pöydän kustannusten jakautuminen kuluryhmittäin vuonna 2017. Lähde: Yhteinen pöytä.

Edellä mainituissa laskelmissa ei ole otettu huomioon muiden kuin Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän Yhteiseen pöytään laittamia panostuksia. Vaikka ruoka saadaankin Yhteisen pöydän kautta ilmaiseksi, ja vaikka toiminta nojaa vahvasti vapaaehtoisuudelle, aiheutuu yhteisöruokailujen järjestämisestä kustannuksia ruokaa jakaville tahoille esimerkiksi toimitilojen, sähkön ja veden muodossa. Ruoka-avun jakaminen on siis toimintaa, joka toiminnan periaatteellisesti alhaisista kustannuksista huolimatta vaatii jatkuvasti rahoitusta joltain taholta.

Yhteisöruokailuiden järjestäminen – sekä ruoka-avun jako yleisesti – on työvoimaintensiivistä toimintaa, jossa hyödynnetään paljolti vapaaehtoisia työntekijöitä. Vapaaehtoiset ovat merkittävässä roolissa niin yhdistysten, kaupungin kuin seurakuntienkin ruokailutapahtumien järjestämisessä. Esimerkiksi kaupungin asukastila Kafnetissa⁶ yhteisöruokailu toteutetaan pääsääntöisesti vapaaehtoisten voimin, joita on paikalla 2–4 henkilöä ruokailua kohden. Kafnetissa vapaaehtoiset tekevät töitä yhteensä yli 30 tuntia kuukaudessa, minkä lisäksi työharjoittelijat tekevät noin 10 tuntia kuukaudessa. Vastaava esimerkki on Hämeenkyllän seurakunta, jossa jokaisen yhteisöruokailun järjestämiseen osallistuu noin yhdeksän vapaaehtoista, joista jokainen työskentelee noin 4,5 tuntia kerrallaan. Vapaaehtoisten panos toiminnan pyörittämiseen näissä molemmissa tapauksissa on keskeistä. Vantaan seurakunnissa ja kuntalaispalveluissa onkin kehitetty vapaaehtoistoimintaa systemaattisesti viimeiset kahdeksan vuotta, ja Vantaan seurakuntien ja kaupungin vapaaehtoisverkostoja on valjastettu mukaan Yhteisen pöydän toimintaan.⁷

Vaikka Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän panos Yhteiselle pöydälle on merkittävä, toiminnan järjestämisessä ei siis suinkaan ole kyse ainoastaan näiden kahden organisaation rahallisesta panoksesta, vaan suurelta osin myös pienempien organisaatioiden ja vapaaehtoisten osallistumisesta ja työpanoksesta. Siirtyminen Yhteisen pöydän toimintamalliin onkin mitä suurimmassa määrin tarkoittanut toimintatapamuutosta; siirtymistä erillisistä toiminnoista yhteisen tekemisen tapaan. Olennaista on, että yksittäiset toimijat ja organisaatiot on saatu innostettua mukaan, sitoutettua yhteiseen toimintamalliin ja noudattamaan yhteisesti sovittuja pelisääntöjä.

⁶ Kafnetti on aikuisille suunnattu avoin kohtaamis- ja nettipaikka Koivukylän keskustassa. <http://www.vantaa.fi/kafnetti>
⁷ Pontus Salmi ja Hanna Kuisma 5.10.2018

Yhteisen pöydän toiminnan tunnuslukuja ei ole ennen tätä vaikuttavuusarviointia kerätty systemaattisesti, vaikka joitakin arvioita toiminnan volyymiin liittyen onkin tehty. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 2) on kerätty Yhteisen pöydän keskeisiin toimintoihin liittyviä, terminaalin henkilökunnan keräämiä arvionvaraisia tunnuslukuja.

Taulukko 2: Yhteisen pöydän toiminnan tunnuslukuja 2018. Lähde: Yhteinen pöytä.

Toiminto	Volyyymi
Hävikin keräys	
• Sisään tuleva hävikki	0,45–1 milj. kg vuodessa
• Lahjoittavien kauppojen määrä	25 päivässä
• Lahjoittavien elintarviketehtaiden määrä	noin 5 viikossa
• Lahjoittavien tukkujen määrä	noin 10 viikossa
Hävikin käsittely ja logistiikka	
• Verkoston yhteinen kalusto ja infra	3 autoa + hävikkiterminaali
• Työllistetyt terminaaleilla	noin 20 vuodessa
• Vapaaehtoiset terminaaleilla	5–10 viikossa
Jakelu ja ruokailijat	
• Ruokaa jakavien tahojen määrä	noin 65
• Verkostotapahtumien määrä	noin 100 vuodessa
• Yhteisöruokailujen määrä	noin 16 viikossa
• Yhteisöruokailijat	noin 1 100 viikossa
• Ruokakassin vastaanottajat	noin 90–140 000 kassia vuodessa
• Aamupalat, kahvitukset ja tapahtumat	n. 14 viikossa / yht. 300–500 henkilöä

Tämänhetkisillä tiedoilla Yhteisen pöydän vuotuisista kokonaiskustannuksista⁸ yhden hävikkikilon hinnaksi voidaan laskea karkeasti 0,6–1,2 euroa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Opetushallituksen teettämän selvityksen mukaan vuonna 2015 kouluruokailun laskennallinen kustannus oppilasta kohden päivässä oli Vantaalla 1,67 euroa / annos.⁹ Vaikka oletettaisiin varovaisesti, että yhdestä kilosta hävikkiä saisi vain yhden ruoka-annoksen yhteisöruokailussa tarjottavaksi, on kyseessä silti verraten kustannustehokas tapa tarjota ruokaa sitä tarvitseville.

Yhteisen pöydän tunnuslukuja tarkasteltaessa on olennaista huomata, että sisään tulevan hävikkiruokan määrä on vaihdellut huomattavasti. Se oli suurimmillaan yli miljoona kiloa vuodessa ja on tällä hetkellä hieman alle puolet siitä. Volyymin suurelle vaihtelulle ja pienentymiselle on useita syitä.

Ensimmäinen on se, että sisään tulevan hävikin määrä on arvioitu toiminnan alkuaikoina silmämääräisesti – ja mahdollisesti hieman yläkanttiin. Toiseksi, yhteiskunnallisessa keskustelussa hävikkiruoka on saanut lisääntyvää huomiota viime vuosina, mikä on todennäköisesti osaltaan vaikuttanut siihen, että ruokaa tuottavat ja jälleenmyyvät toimijat ovat kiinnittäneet entistä tarkemmin

⁸ Noin 550 000 euroa vuodessa palkkatukikuluineen
⁹ <https://yle.fi/uutiset/3-9560449>

huomiota oman hävikkinsä minimoimiseen ja parantaneet sisäisiä prosessejaan ja toimintatapojaan, jolloin hävikkiä on syntynyt aiempaa vähemmän. Kolmanneksi, hävikkiruoan maine on parantunut ja sitä myöten suosio on kasvanut. Yhä useampi taho – esimerkiksi erilaiset hävikkikaupat ja -ravintolat sekä muut hyväntekeväisyyteen hävikkiruokaa jakavat toimijat – hyödyntävät hävikkiruokaa, ja osa Yhteisen pöydän lahjoittajistakin on ryhtynyt jakamaan hävikkiänsä yhä useamman toimijan kesken. Tällöin on luonnollista, että yksittäiset toimijat saavat kukin aiempaa pienemmän osuuden hävikistä itselleen.

Hävikin määrä vaihtelee paitsi vuosittain, myös kuukausittain ja viikoittain mm. sesonkien mukaan. Yhteisen pöydän toimintalogiikan mukaan yksi hävikkiterminaalin tehtävistä on hoitaa hävikkiruoan logistiikka mahdollisimman saumattomasti tästä vaihtelusta huolimatta, jotta sisään tulevan hävikkiruoan suurikin vaihtelu aiheuttaisi mahdollisimman vähän harmia verkoston ruoka-apua jakaville toimijoille ja kaikilla verkoston jakelupisteillä pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisimman monipuolista ja laadukasta ruokaa.

On myös muistettava, että hävikin määrän pieneneminen on lähtökohtaisesti positiivinen asia ja yksi Yhteisen pöydän tavoitteista. Sama koskee tietenkin myös ruoka-avun tarvetta. Yhteinen pöytä on viime kädessä malli, joka pyrkii hakemaan tehokkaampaa ratkaisua näihin kahteen yhteiskunnalliseen ongelmaan – hävikkiruoan määrään ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten ruokatarpeeseen. Molemmat ovat ongelmia, joita ideaaliyhteiskunnassa ei kuuluisi olla. On siis hyvä, jos Yhteinen pöytä voi omalta osaltaan vaikuttaa näiden vähenemiseen.

3.3.3. Toimijaverkosto

Yhteisen pöydän toimintamalli osallistaa useita eri toimijoita ja sidosryhmiä: julkisia organisaatioita, seurakuntia, yhdistyksiä, yrityksiä sekä oppilaitoksia. Yhteisen pöydän toimijaryhmät on kuvattu alla olevassa taulukossa. Kunkin toimijaryhmän tarkemmat roolit ja tehtävät on kuvattu seuraavissa alaluvuissa.

Taulukko 4: Yhteisen pöydän verkosto. Tilanne 1.10.2018.

Toimijaryhmät	Toimijat
Omistajat / taustaorganisaatiot	<ul style="list-style-type: none"> - Vantaan kaupunki - Vantaan seurakuntayhtymä
Hävikkiterminaalin henkilökunta	<ul style="list-style-type: none"> - Terminaalin kokoaikainen (vakituinen / määräaikainen) henkilökunta (4 kpl) - Vapaaehtoiset työntekijät (5–10 kpl / viikko) - Palkka- tai velvoitetukityöllistetty henkilökunta (10–12 kpl kerrallaan)
Hävikkiruoan lahjoittajat ¹⁰	<ul style="list-style-type: none"> - 25 vähittäiskauppaa - yli 5 elintarviketehdasta - yli 10 tukkukauppaa
Ruoka-avun jakajat	<ul style="list-style-type: none"> - 25 rekisteröityä yhdistystä - 7 kaupungin asukastilaa - 17 muuta kaupungin toimipistettä - 9 ev. lut. seurakunnan toimipistettä - 4 muuta kirkkoa tai hengellistä yhdistystä
Oppilaitokset	<ul style="list-style-type: none"> - Diakonia-ammattikorkeakoulu (DIAK) - Laurea-ammattikorkeakoulu - Varia-ammattioppilaitos

¹⁰ Osa hävikkiruoan lahjoittajaorganisaatioista haluaa pysyä anonyymeinä, siksi lahjoittajia ei ole tässä eritelty tarkemmin.

3.3.4. Keskitetty jakelu ja hävikkiterminaalien toiminta

Yhteisen pöydän toimintamallin perusajatus kiteytyy hävikkiruokan keskitettyyn logistiikkaan ja hajautettuun jakeluun. Keskitetty logistiikka tarkoittaa sitä, että kaikki hävikkiruokan keräys ja jakelu tapahtuu keskitetysti Koivukylässä sijaitsevan Yhteisen pöydän hävikkiterminaalien kautta.

Yhteisen pöydän kautta jaettava hävikkiruoka noudetaan ruokaa lahjoittavilta tahoilta (kaikki kaupat ja osa tukuista ja tehtaista) keskitetysti Yhteisen pöydän pakettiautoilla hävikkiterminaalien tukityöllistetyt henkilöstön toimesta. Osa tukuista ja tehtaista tuo itse eränsä terminaalille ja osa kauppakuormista ajetaan saman tien kohteisiinsa terminaalilla käymättä. Terminaalilla tukityöllistetyt, vapaaehtoiset sekä terminaalien vakituinen henkilökunta pakkaavat hävikkiruokan eri ruoka-avun jakelupisteisiin (mm. seurakunnat, asukastilat, nuorisotilat, jne.) toimitettaviksi. Ruokatoimitus jakelupisteisiin tapahtuu keskitetysti Yhteisen pöydän käytössä olevilla pakettiautoilla. Hävikkiruokan jakelussa pyritään ottamaan huomioon jakelupisteiden yksilölliset tarpeet ja toiveet mm. siitä, kuinka paljon ja minkälaista ruokaa jakelupisteet toivovat kulloinkin saavansa.

Kuva 1: Hävikkiruokaa odottamassa jakelua Yhteisen pöydän terminaalilla.

Yhteisen pöydän organisaatio hävikkiterminaalineen sijoittuu Vantaan kaupungin organisaatiossa kuntalaispalveluiden tulosalueeseen. Yhteisen pöydän terminaalit on Vantaan kaupungin vakituista toimintaa, jonka ylläpitoa rahoittaa myös Vantaan seurakuntayhtymä. Yhteisellä pöydällä on kaksi vakituista työntekijää, minkä lisäksi kolme henkilöä työskentelee Yhteiselle pöydälle kokopäiväisesti määräaikaissa työsuhteissa.

3.3.5. Yhteisöruokailut ja ruoka-avun hajautettu jakelu

Varsinainen ruoka-avun jakelu ja yhteisöruokailujen järjestäminen on hajautettu Vantaalla yli 60 eri toimijalle, jotka ovat keskenään hyvinkin erilaisia. Ruokajakelua järjestävät mm. eri uskontokuntien seurakunnat, asukastilat, yhdistykset sekä ns. neljännen sektorin toimijat.

Kuvat 2-3: Yhteisen pöydän verkosto Vantaan kartalla ja jakelupisteet.

Yhteisen pöydän toimintamalli ei ota suoranaisesti kantaa siihen, missä muodossa hävikkiruoan jakelu tulisi verkostossa toteuttaa, vaikka malli kannustaakin yhteisöruokailujen järjestämiseen. Yhteisen pöydän verkoston eri toimijoilla on hyvinkin erilaisia käytäntöjä ja ruoka-avun jakelun tapoja: yhteisöruokailua (mm. aamiais- ja lounastapahtumia), ruokakassien jakoa sekä näiden yhdistelmiä. Kukin verkoston ruoka-apua jakava organisaatio saa itse määrittellä sen, kuinka usein ja millä konseptilla ruoka-apua missäkin jakelupisteessä jaetaan. Yhteisödiakoni ja terminaalin esimies kiertävät verkoston toimipisteissä säännöllisesti auditoimassa ruokahävikin jakelutoimintaa. Mahdollisiin ruoka-avun jakelussa esiin tulleisiin epäkohtiin puututaan aktiivisesti mm. keskustelemalla ruoka-avun jakamisen tavoista ja niiden kehittämisestä yhdessä toimijoiden kanssa. Lisäksi toimijat voivat halutessaan itse pyytää apua toimintansa kehittämiseen Yhteisen pöydän organisaatiolta koska tahansa.

3.3.6. Yhteisönrakentajakurssit ja muut tapahtumat

Yhteisen pöydän toimintamalliin kuuluu olennaisena osana myös yhteisöllisyyden ja toimijaverkoston rakentaminen, vahvistaminen ja ylläpito erilaisten toimintojen kautta.¹¹ Yhteisönrakentajakurssien nimellä toteutetut yhteisövalmennukset ovat Yhteisen pöydän erityinen oheistoiminto, jonka avulla toimijoita koulutetaan rakentamaan yhteisöllistä toimintaa omalla toiminta-alueellaan. Yhteisönrakentajakurssit perustuvat CABLE-menetelmään, joka antaa osallistujille valmiudet tunnistaa hyviä ja huonoja yhteisöjä sekä toimia niiden yhteisöjen eteen, joissa itse haluavat olla mukana. Yhteisönrakentajakurssit ovat toimineet eri yhteisöiden oman toiminnan kehittämisen välineinä, ja mahdollisuutta osallistua niihin tarjotaan uusille, verkostoon mukaan tuleville toimijoille Yhteisen pöydän auditointikäyntien yhteydessä. Yhteisövalmennuskurssien tarkoituksena on vahvistaa Yhteisen pöydän filosofiaa yhteisöllisyydestä, toimijuudesta ja osallisuudesta.

Yhteisönrakentajakurssien lisäksi Yhteisen pöydän organisaatio järjestää säännöllisesti, noin 3–5 kertaa vuodessa, erilaisia tapahtumia verkostonsa jäsenille. Esimerkkejä tapahtumista ovat mm. jo perinteeksi muodostunut Yhteisen pöydän verkoston joulujuhla Jouluverstas, Hävikkiä ja huippukokkeja -tapahtuma sekä vuosittain toistuva Hävikkipysäkki, joka on valtakunnallisen hävikkiviikon avaava keskustelutapahtuma. Tapahtumat järjestetään pääsääntöisesti hävikkiterminaalin tiloissa, ja niihin ovat tervetulleita kaikki Yhteisen pöydän verkoston toimintaan osallistuvat tai siitä kiinnostuneet. Tapahtumien tarkoituksena on saattaa yhteen hyvinkin erilaiset toimijat ja tarjota verkoston toimijoille mahdollisuus vertaistukeen ja verkostoitumiseen.

¹¹ Hanna Kuisman haastattelu 5.4.2018 ja Eeva Lehtinevan haastattelu 15.8.2018

3.3.7. Työllistämistoiminta

Yhteisen pöydän hävikkiterminaali työllistää toiminnassaan vakituisesti tai määräaikaisesti palkatun kokopäiväisen terminaalihenkilökunnan lisäksi kerrallaan 10–12 palkka- tai velvoitetukityöllistettyä henkilöä kuuden tai yhdeksän (6–9) kuukauden työjaksoissa. Lisäksi työkokeilussa olevia henkilöitä on terminaalilla kerrallaan yhdestä kahteen. Varsinaisten tukityöpaikkojen lisäksi terminaali tarjoaa mahdollisuuden myös vapaaehtoistyön tekemiseen, ja terminaalilla työskenteleekin keskimäärin 5–10 vapaaehtoistyöntekijää viikoittain. Vapaaehtoistyöntekijöiden vaihtuvuus terminaalilla on pientä. Hävikkiterminaalin lisäksi Yhteisen pöydän toimintaan osallistuu tukityöllistettyjä myös muissa verkoston organisaatioissa, kuten ruoan jakelupisteissä, joissa tukityöllistetyt osallistuvat yleensä muiden työtehtävien lisäksi myös ruoka-avun jakeluun.

Yhteisen pöydän työllistämistoiminta muistuttaa varsin läheisesti ns. normaalia työelämää, sillä terminaalin tukityöllistetyt ovat kaupungin työntekijöitä ja suorittavat vaativuudeltaan lähellä työelämää olevia tehtäviä. Tukityöjaksoa terminaalilla suorittaessaan tukityöllistetyt pääsevät kiinni työelämän rutiineihin, päivärytmiin ja työyhteisöön. Kuntouttavaan työtoimintaan terminaalilla tapahtuva tukityö ei sen sijaan sovellu, koska työ on kuntoutustarkoitukseen liian haastavaa, eikä terminaalin vakituisella henkilökunnalla ole resursseja tukea kuntoutuvaa työntekijää tarpeeksi.¹²

Työllistämistoiminta terminaalilla on Yhteisen pöydän toiminnan vakiintumisen myötä osoittautunut tärkeäksi elementiksi toimintamallissa. Toiminnan alkuvaiheessa ajatuksena oli, että terminaalia pyritettäisiin muutaman palkatun henkilön lisäksi ainoastaan vapaaehtoisten voimin. Melko pian kävi kuitenkin selväksi, että tämä ei ole kestävä toimintamalli, etenkin kun kyseessä on kaupungin organisoima, vakituinen toiminta. Sen sijaan terminaalin pyrittäminen tukityöllistettyjen henkilöiden voimin on osoittautunut toimivaksi käytännöksi.¹³ Kaikki Yhteisen pöydän tukityöllistetyt henkilöt tulevat terminaalille töihin Vantaan työllisyyspalveluiden kautta.

3.3.8. Oppilaitosyhteistyö

Yhteinen pöytä tekee jonkin verran myös oppilaitosyhteistyötä Laurean, DIAK:n ja Varian kanssa. Kerran vuodessa yksi Yhteisen pöydän järjestämistä yhteisönrakentajakursseista järjestetään yhteistyössä DIAK:n kanssa, jossa se on osa yhteisönrakentamisen teemaan liittyvää kurssia. Myös Laurean kanssa tehdään opiskelijayhteistyötä, ja yhteisödiakoni käy esittelemässä Yhteisen pöydän toimintamallia sosionomiopiskelijoille ammattikorkeakoulun kurssien yhteydessä. Opiskelijat molemmista oppilaitoksista käyvät myös säännöllisesti vierailmassa ruoka-avun jakelussa, ja yhteisödiakoni saa tätä kautta palautetta siitä, mitä vantaalaisella ruoka-avun kentällä oikeasti tapahtuu. Kurssiyhteistyön lisäksi Yhteinen pöytä on ottanut terminaalille harkiten harjoittelijoita ja oppinäytetyöntekijöitä yhteistyöoppilaitoksista.

¹² Eeva Lehtinevan haastattelu 15.8.2018

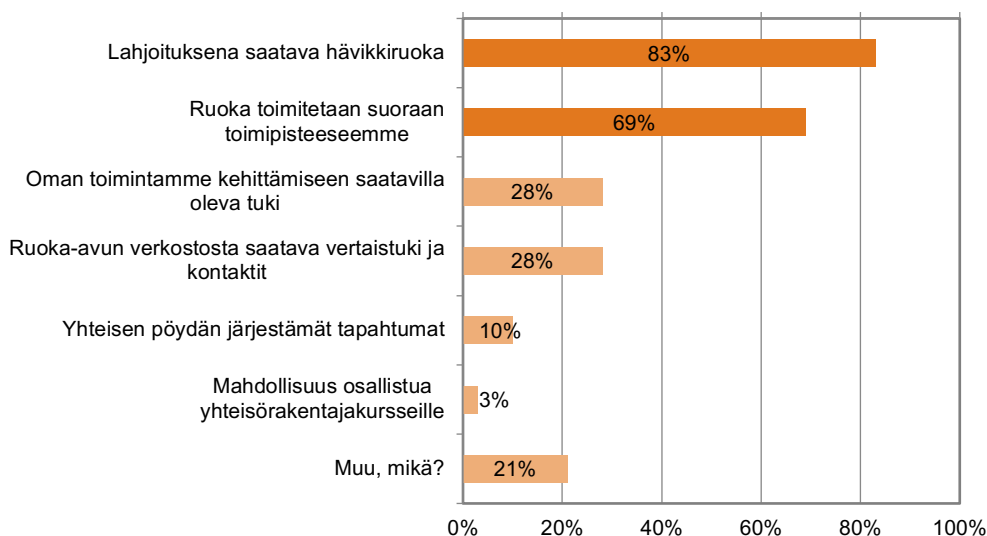
¹³ Laura Tuomen haastattelu 15.8.2018

4. ARVIOINNIN TULOKSET

Seuraavat luvut koostavat yhteen Yhteisen pöydän arvioinnin keskeiset havainnot ja tulokset.

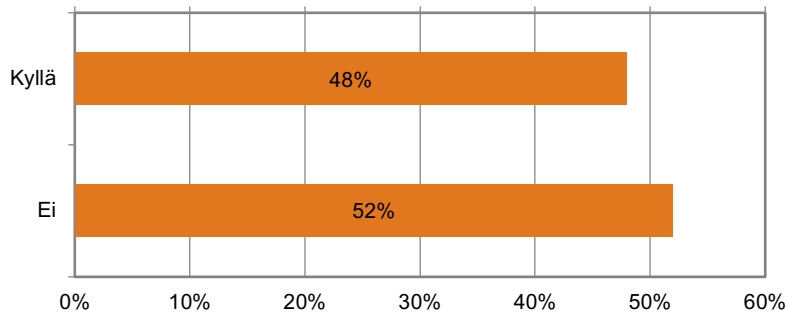
4.1. Toiminnan tuoma lisäarvo verkostolle

Yhteisen pöydän **hävikkiruokaa jakaville toimijoille** tehdyssä kyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan 1–3 tärkeintä syytä olla mukana Yhteisen pöydän verkostossa (Kuvio 5).

Kuvio 5: Tärkeimmät syyt olla mukana Yhteisessä pöydässä. Vastaajat valitsivat 1–3 tärkeintä vaihtoehtoa. Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

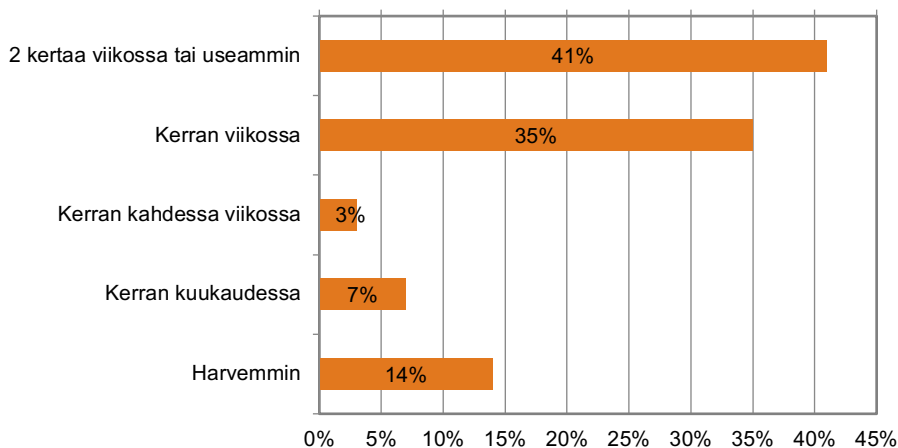
Kyselyn perusteella tärkeimmäksi syyksi (83 %) nousi melko odotetusti **lahjoituksena saatu hävikkiruoka**. Yhteisen pöydän kautta saatu hävikkiruoka onkin lähes puolelle vastanneista ainoa heidän toimipisteessään jaettavan ruoka-avun lähde (Kuvio 6). Noin puolet vastaajista kertoi täydentävänsä Yhteisestä pöydästä tulevia ruokatoimituksia jollakin tavalla, esim. hakemalla kaupasta kahvia, maitoa, mausteita tai muita tarjoilua täydentäviä elintarvikkeita, ja osa kertoi saavansa hävikkilahjoituksia myös suoraan muilta lahjoittajilta (esim. lähikaupat).

Kuvio 6: Elintarvikkeiden hankinta Yhteisen pöydän ulkopuolelta. Kysymys: Hankitteko ruoanjakeluun elintarvikkeita myös Yhteisen pöydän toimituksen ulkopuolelta? Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

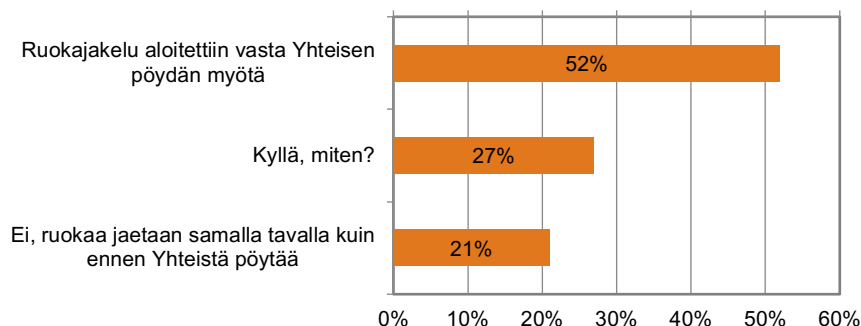
Toiseksi tärkein syy Yhteisessä pöydässä mukanaoloon on **keskitetty logistiikka**, eli se, että ruoka toimitetaan suoraan toimipisteeseen (69 %). Vastauksista nousee esiin myös Yhteisen pöydän verkoston tärkeys: kolmanneksi ja neljänneksi tärkeimmät syyt (28 %) olla mukana verkostossa ovat ruoka-avun verkostosta saatava vertaistuki ja kontaktit sekä oman toiminnan kehittämiseen saatavilla oleva tuki. Muita mainittuja syitä olivat mm. yhteisöllisyyden lisääminen, ruokahävikin vähentäminen sekä hyvän mielen tuottaminen avustettaville.

Valtaosa Yhteisen pöydän jakelijaverkostosta jakaa hävikkiruokaa säännöllisesti kerran viikossa tai useammin (Kuvio 7). Lisäksi osa toimijoista järjestää pieniä tai suurempia tapahtumia (esim. Asunnottomien yö), joissa jaetaan Yhteisen pöydän kautta saatua hävikkiruokaa satunnaisemmin.

Kuvio 7: Ruoan jakelutiheys verkostossa. Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

Yhteisen pöydän malli on kyselyn tulosten perusteella paitsi helpottanut ruoka-avun jakelun logistiikkaa, myös ylipäättänsä lisännyt ruoka-avun jakamista Vantaalla (Kuvio 8). Kyselyssä yli puolet vastanneista ilmoitti aloittaneensa ruoanjakelun toimipaikassaan vasta Yhteisen pöydän toimintamallin myötä. Lisäksi noin neljäsosa kertoi ruokajakelun muuttuneen Yhteisen pöydän myötä; pääasiassa siten, että ruokaa on jaettavana asiakkaille aiempaa enemmän.

Kuvio 8: Yhteisen pöydän vaikutus ruoanjakelun muotoon. (Onko ruokajakelun muoto muuttunut toiminnassanne Yhteisen pöydän myötä). Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

Yhteisen pöydän hävikkiruokaa jakaville toimijoille tehdyn kyselyn lisäksi arviointia varten on tehty 46 haastattelua, joiden avulla on kerätty myös muiden sidosryhmien näkemyksiä ja kokemuksia verkoston toiminnasta. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 3) on koostettu kyselyn ja haastatteluiden perusteella tehdyt keskeiset havainnot Yhteisen pöydän toimintamallin hyödyistä eri toimijaryhmille.

Taulukko 3: Toimijaryhmät ja niiden verkostosta saamat koetut hyödyt. Lähde: Kysely ja haastattelut.

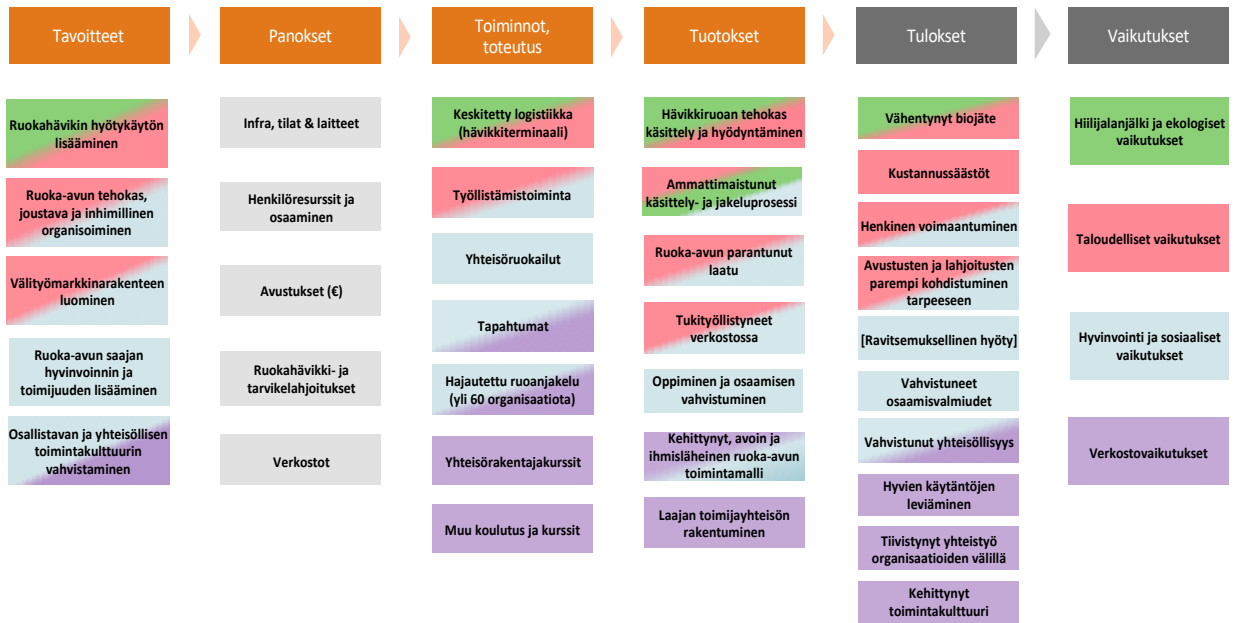
Toimijaryhmä	Toimijaryhmän kuvaus	Toimintamallin koetut hyödyt toimijaryhmälle
Taustaorganisaatio	Yhteisen pöydän toimintamallin käytännön organisoinnista ja rahoituksesta vastaavat yhdessä Vantaan kaupunki ja Vantaan seurakuntayhtymä.	Yhteisen pöydän toimintamallin myötä Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän ei tarvitse enää pohtia tapauskohtaisesti rahoituspäätöksiä eri ruoka-avun toimijoille. Yhteisen pöydän malli on jo tällä hetkellä vakiintunut ja budjettirahoitteinen toimintatapa, jonka kautta kaikki ruoka-apupyynnöt kulkevat keskitetysti. Lisäksi Yhteisen pöydän terminaali on luonut kaupungin käyttöön uusia tukityöpaikkoja.
Hävikkiterminaali	Hävikkiruokaterminaalin täysipäiväiseen (vakituksissa/ määräaikaissa työsuhteissa olevaan) henkilökuntaan kuuluvat palveluesimies, hävikkiterminaalin koordinaattori, tukityöllistettyjen ohjaaja sekä yhteisödiakoni. Lisäksi terminaalilla työskentelee kerrallaan 10–12 tukityöllistettyä sekä noin 5–10 vapaaehtoista työntekijää.	Logistiikan keskittäminen yhteen terminaaliin mahdollistaa sen, että ruoka voidaan jakaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti, tasaisesti ja erilaiset toiveet mahdollisuuksien mukaan huomioon ottaen eri ruoka-apua jakaville toimijoille. Tämän lisäksi terminaalin henkilökunta pystyy seuraamaan sekä lahjoitetun hävikkiruokan määrän että ruoka-avun tarpeen kehittymistä Vantaalla kokonaisvaltaisesti.
Hävikkiruokan lahjoittajat	Ruokaa lahjoittavia tahoja on yhteensä noin 40, joihin kuuluu kauppiaita, tukkureita ja elintarviketehtaita.	Keskitetty logistiikka säästää lahjoitusten organisoimiseen käytettyä aikaa ja henkilöresursseja, kun usean ruokaa jakavan organisaation sijasta sopimus hävikkiruokalahjoituksista tehdään ideaalitapauksessa keskitetysti vain yhden ison toimijan kanssa. Tämä lisää myös luotettavuutta, sillä Yhteisen pöydän organisaatiossa logistiikan toimivuus ei ole ainoastaan yksittäisten vapaaehtoisten harteilla, kuten monissa pienemmissä yhdistyksissä. Näin ollen esimerkiksi yksittäisten henkilöiden sairastapaukset eivät soke sovitutuja hävikkiruokanoutoja. Keskitetyn ja reittioptimoidun logistiikan myötä toimintamallin myötä on ollut mahdollista ottaa mukaan hävikkirinkiin myös pienempiä vähittäiskauppiaita, joiden hävikkiä yksittäiset

		ruoka-apuorganisaatiot eivät perinteisesti ole halunneet hakea pienten kertahävikkimäärien takia.
Ruoka-avun jakelijat	Yhteisen pöydän verkostoon kuuluu yli 60 erilaista ruoka-apua järjestävää tahoa.	Toimintamallin keskitetyn logistiikan ansiosta hävikkiterminaalien henkilökunta hoitaa hävikkiruoan kuljetukset lahjoittajilta terminaalille ja terminaalilta jakelupisteisiin, jolloin yksittäisillä ruoka-avun jakelijoilla ei tarvitse olla omaa kuljetuskalustoa, eikä hävikkiruoan noutoon kulu jakeluorganisaatioiden henkilöresursseja. Keskitetty logistiikka säästää siis näiden toimijoiden resursseja (aikaa ja rahaa) varsinaiseen toimintaan. Yhteisen pöydän mallin myötä toimijat eivät ole riippuvaisia yksittäisten kauppojen hävikistä. Keskitetty logistiikka parantaa ruoanjakelijoiden näkökulmasta myös hävikkiruoan toimitusvarmuutta.
Oppilaitokset	Yhteinen pöytä tekee oppilaitosyhteistyötä DIAK ja Laurea ammattikorkeakoulujen sekä ammattiopisto Varian kanssa.	Oppilaitosten opiskelijat pääsevät Yhteisen pöydän myötä tutustumaan ruoka-avun käytännön toimintaan ja organisoitumiseen ensikäden kautta. Lisäksi DIAK:n opiskelijat pääsevät harjoittamaan CABLE-menetelmän soveltamista käytännössä yhteisönrakentajakurssin järjestämisen myötä.

4.2. Toimintamallin arvioidut vaikutukset

Osana Yhteisen pöydän vaikuttavuusarviointia on rakennettu Yhteisen pöydän vaikutusmalli, jonka avulla pyritään kuvaamaan toimintamallin vaikutuksia suhteessa tavoitteisiin todennettävien vaikutuspolkujen avulla.

Vaikutusmallin ensimmäinen versio rakennettiin taustadokumentaation analyysin, alkuhaastatteluiden sekä Vantaan seurakuntien kehittämispäivien yhteydessä pidetyssä työpajassa kerätyn aineiston pohjalta. Tämän jälkeen malli työstettiin lopulliseen muotoonsa yhdessä Vantaan kaupungin ja seurakuntayhtymän edustajien kanssa. Lopullinen Yhteisen pöydän vaikutusmalli on kuvattu seuraavalla sivulla (Kuvio 9).

Kuvio 9: Yhteisen pöydän vaikutusmalli ja sen vaikutuspolut (värein).

Vaikutusmallissa toimintamallin osalta tarkasteltavat vaikutukset on jaettu neljään eri kategoriaan, jotka on värikoodattu seuraavasti:

1. Hiilijalanjälki ja ekologiset vaikutukset (vihreä)
2. Taloudelliset vaikutukset (punainen)
3. Hyvinvointi ja sosiaaliset vaikutukset (sininen)
4. Verkostovaikutukset (violetti)

Vaikutusmalli pyrkii kuvaamaan erilaisia vaikutuspolkuja tavoitteiden ja vaikutusten välillä. Teoriaperusteisen arvioinnin mukaan vaikutukset pitää pystyä loogisesti johtamaan tavoitteista siten, että jokainen välivaihe on todennettavissa. Tätä vaikutusten ketjua kutsutaan vaikuttavuuspoluksi. Alla olevissa luvuissa on kuvattu tarkemmin toimintamallin vaikutuksia kyseisissä vaikutussuunnissa.

4.2.1. Hiilijalanjälki- ja ekologiset vaikutukset

Yhteisen pöydän toimintamallin hiilijalanjälki- ja ekologiset vaikutukset kytkeytyvät ensisijaisesti ruokahävikin hyötykäyttöön sekä logistiikan tehostumiseen mallin toteuttaman keskitetyn logistiikan myötä.

Kauppojen ja muiden toimittajien hävikkiruoka, joka saadaan Yhteisen pöydän kautta hyötykäyttöön, vähentää näiden toimijoiden biojättekertymää ja vähentää siten paitsi hiilijalanjälkeä myös jätteenkäsittelykustannuksia. Vantaan hävikkitermiäniäni kautta kulkee vuosittain maksimissaan noin miljoona kiloa hävikkiä, mikä tarkoittaa karkeasti arvioiden parhaimmillaan noin 100 000 euron säästöä biojätteen käsittelykustannuksina (kaikille lahjoittajille yhteensä). Lahjoittajien näkökulmasta saavutettu säästö jätteenkäsittelyn kokonaiskustannuksiin suhteutettuna on kuitenkin suhteellisen pieni, sillä haastatteluissa kävi ilmi, että hyötykäyttöön kelpaavan hävikin määrä on joissain tapauksissa vain noin 10 prosenttia vähittäiskauppojen kokonaishävikistä. Loput hävikistä koostuu syötäväksi tai lahjoitettavaksi kelpaamattomista tuotteista, jotka päätyvät joko tapauksessa bio- tai sekajätteeseen. Tämä säästövaikutus ei kuitenkaan synny suoraan Yhteisen pöydän toimintamallista, sillä sama hyöty voidaan saavuttaa ainakin osittain myös muilla ruoka-avun

jakelumalleilla. Yhteinen pöytä on kuitenkin lisännyt ruoka-avun yhteenlaskettua volyymia Vantaalla verrattuna aikaan ennen Yhteistä pöytää, ja esimerkiksi joitakin pienempiä ruokakauppoja on saatu mukaan lahjoittamaan hävikkiruokaa Yhteisen pöydän toimintamallin ansiosta. Näin ollen toimintamalli on osaltaan lisännyt hävikkiruokan hyötykäyttöä Vantaalla.

Biojättekustannusten lisäksi ruokalahjoituksia tekevässä organisaatiossa säästetään henkilöresursseja, jos suurin osa tai jopa koko ruokahävikki voidaan antaa yhdelle toimijalle jaettavaksi sen sijaan, että hävikkiä noutavat useat eri tahot eri ajankohtina.

Logistiikan tehostuminen puolestaan perustuu olettamukseen, että keskitetyllä logistiikalla saadaan tehostettua ruoka-avun jakamisen kokonaislogistiikan resurssienkäyttöä – aikaa, ajokilometrejä ja henkilötyötunteja – ja siten saavutettua myös tässä tapauksessa paitsi ekologista, myös taloudellisia hyötyjä. Olettamuksen taustalla on arvio siitä, että Yhteisen pöydän organisaation toteuttama keskitetty logistiikka säästää em. resursseja verrattuna tilanteeseen, jossa jokainen verkoston ruokaa jakavista toimijoista hoitaisi hävikkiruokalogistiikan suunnittelun ja toteutuksen itsenäisesti. Tällöin jokainen 60 toimijasta sopisi yksittäin eri ruokaa lahjoittavien tahojen kanssa hävikkiruokan noutoperiaatteista sekä todennäköisesti ajaisi omalla autollaan hakemaan ruokalahjoituksen (tai useampia) omaan toimipisteeseensä.

” Omia matkakuluja tulee vähemmän, kun ei itse tarvitse kerätä kaupoilta hävikkiä.”

– Ruokaa jakavan tahon edustaja

Yhteisen pöydän logistiikasta ei tällä hetkellä ole saatavilla tarkkaa dataa, eikä Yhteistä pöytää edeltävän logistiikkadatan kerääminen verkoston 60 ruokaa jakavalta organisaatiolta ole tämän arvioinnin resurssien ja aikataulun puitteissa mahdollista. Verkostossa on myös paljon toimijoita, joilla ei ole ollut ruoka-avun jakamiseen liittyvää toimintaa ennen Yhteistä pöytää. Näin ollen keskitetyn logistiikan osalta mainitut hiilijalanjälki- ja ekologiset vaikutukset ovat tällä hetkellä arvioita, joita ei ole kvantitatiivisesti todennettu, mutta joita voidaan jatkossa seurata Yhteisen pöydän avainmittariston avulla (ks. Liite 2. Ehdotus toiminnan seurantamittareiksi).

4.2.2. Taloudelliset vaikutukset

Vantaan kaupungin kuntalaispalvelut vastaa hävikkiterminaalin sisäisestä vuokrasta ja panostaa toimintaan vakituisen henkilöstön kustannukset mukaan luettuna noin 100–150 000 euroa vuodessa, minkä lisäksi kaupungin työllisyyspalvelut maksaa terminaalin tukityöllistettyjen palkkatukikustannuksia tällä hetkellä noin 125–150 000 euroa vuodessa. Seurakuntayhtymän osuus toiminnan kustannuksista on noin 80–100 000 euroa, minkä lisäksi henkilöstökustannukset ovat noin 50–60 000 euroa vuodessa.

Työllistämistoiminnan kustannukset maksetaan Vantaan työllisyyspalveluiden palkkatukityöllistämisrahoista, mikä tarkoittaa Yhteiseen pöytään käytettäviä lisäkustannuksia kaupungille Yhteisen pöydän muun toiminnan rahoittamisen päälle. Palkkatukityöllistäminen on kuitenkin kaupungin velvollisuus, joten tässä tapauksessa Yhteisen pöydän voidaan ajatella tarjoavan kaupungin työllisyyspalveluille sellaisia vartenotettavia tukityöpaikkoja kaupungin työllistämismittareiden täyttämiseksi, joita ei ilman Yhteistä pöytää syntyisi – ja joita ilman Yhteisen pöydän terminaali ei toisaalta pyörisi. Näin ollen Yhteisen pöydän palkkatukityöllistämiskustannuksia ei voi laskea negatiiviseksi vaikutukseksi taloudellisesta näkökulmasta.

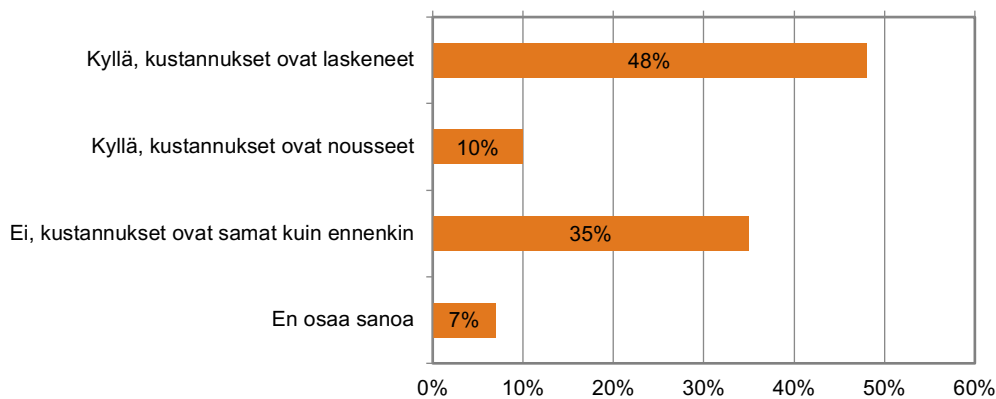
Yhteisen pöydän toimintamallin taloudelliset vaikutukset sidosryhmille ovat pitkälti välillisiä. Ruoan lahjoittajien näkökulmasta yhden toimijan organisoima keskitetty logistiikka säästää henkilöstöressurssien muodossa aikaa ja siten myös rahaa, kun ruokahävikin nouto sovitaan usean pienen toimijan sijaan yhden ison ja luotettavan organisaation kanssa.

Ruoan lahjoittajat korostivat haastatteluissa esimerkiksi sitä, että pienten yhdistysten tapauksessa yksittäiset sairastapaukset voivat sekoittaa kyseisen toimijan logistiikkajärjestelyt kokonaan, mikä aiheuttaa hankaluuksia myös lahjoittavalle taholle. Yhteisen pöydän isompi organisaatio takaa sen, etteivät yksittäiset vastoinkäymiset organisaation sisällä näy ulospäin, ja ruoan lahjoittajat voivat luottaa siihen, että ruoka tulee aina noudettua sovitusti.

”Yhteinen pöytä toimii jämpästi noutojen kanssa ja yhteistyö pelaa hyvin, on helppo ohjata myymälöitä [lahjoittamaan hävikkiä] tällaiselle toimijalle.”

– Hävikkiruokaa lahjoittavan tahon edustaja

Ruoka-apua jakaville organisaatioille tehdyssä kyselyssä esiin nousi positiivisia taloudellisia vaikutuksia eli kustannussäästöjä (Kuvio 10). Kustannusten kerrottiin laskeneen pääasiassa kahdesta syystä: ensinnäkin keskitetty logistiikka on pienentänyt ruoka-avussa jaettavan ruoan hankkimisen kustannuksia, ja toiseksi ainakin osa ruokaa jakavista organisaatioista joutuu ostamaan omista varoistaan vähemmän ruokaa kuin ennen Yhteistä pöytää. Toisaalta jotkut vastaajista kertoivat kustannusten nousseen yhteisöruokailuun siirtymisen myötä esimerkiksi siksi, että ruokailua varten on palkattu keittiöhenkilökuntaa tai hankittu lisää kylmäsäilytyskapasiteettia.

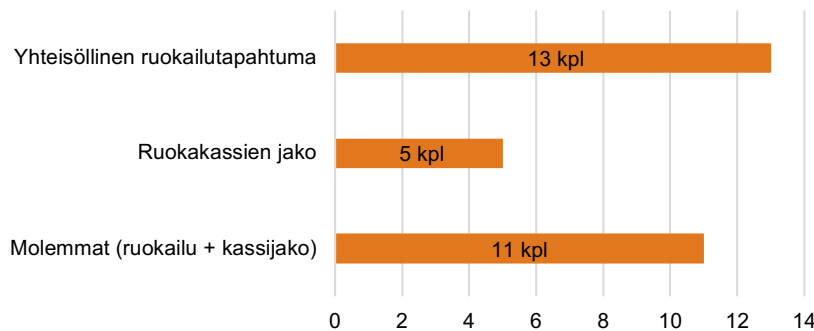
Kuvio 10: Yhteisen pöydän vaikutukset hävikkiruokan jakelijoiden kustannuksiin. (Onko Yhteisessä pöydässä mukanaolo muuttanut kustannuksianne?) Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

Ruoka-avun vastaanottajien näkökulmasta Yhteisen pöydän kautta jaettava ruoka helpottaa heidän taloudellista tilannettaan yksinkertaisimmillaan siten, että yhteisöruokailut ja jaettavat ruokakassit vähentävät tarvetta ostaa ruokaa itse, jolloin rahaa jää käytettäväksi muihin tarkoituksiin.

4.2.3. Hyvinvointi- ja sosiaaliset vaikutukset

Yhteisen pöydän toimintamallin keskeisinä tavoitteina ovat ruoka-avun jakaminen inhimillisellä tavalla sekä ruoka-avun saajan hyvinvoinnin ja toimijuuden lisääminen. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi Yhteinen pöytä ohjaa ruokaa jakavia tahoja järjestämään ruoka-avun jaon mahdollisimman yhteisöllisellä tavalla, esimerkiksi yhteisöruokailun muodossa. Kaikki hävikkiruokaa jakavat tahot saavat kuitenkin järjestää ruoka-avun jaon parhaaksi katsomallaan tavalla, eikä yhteisöruokailun järjestäminen ole pakollista.

Ruokaa jakaville tahoille toteutetun kyselyn perusteella Yhteisen pöydän verkoston toiminta on kuitenkin pääpiirteittäin yhteisöllisemmin järjestettyä kuin perinteinen leipäjonotoiminta (Kuvio 11). Kyselyn perusteella vain noin 15 % toimijoista (4 / 29 vastaajasta) jakaa ruokaa asiakkailleen ainoastaan perinteisten ruokakassien muodossa, kun taas noin joka kolmas toimija (10 / 29 vastaajasta) jakaa asiakkailleen ruokakasseja yhteisöllisen ruokailun järjestämisen lisäksi. Valtaosa (82%) Yhteisen pöydän ruokaa jakavista toimijoista (24 / 29 vastaajasta) jakaa ruoka-apua tavalla tai toisella yhteisöllisesti.

Kuvio 11: Ruoka-avun jakamisen muodot Yhteisen pöydän verkostossa. (Missä muodossa ruokaa jaetaan toimipisteessänne?) Lähde: Kysely ruoka-avun jakelijoille. (N=29)

Ruoka-avun asiakkaiden haastatteluiden perusteella Yhteisen pöydän ajatus yhteisöllisyyden ja toimijuuden vahvistamisesta vaikuttaa toimivan käytännössä varsin hyvin. Osalla haastatelluista asiakkaista oli kokemusta sekä yhteisöruokailuista että perinteisistä leipäjonoista, ja valtaosa heistä koki yhteisöruokailun näistä kahdesta inhimillisemmäksi ja miellyttävämmäksi toimintamalliksi, varsinkin kun useimmissa yhteisöruokailuissa on mahdollisuus odottaa omaa vuoroaan sisätiloissa.

Arviointia varten haastatelluista 27:stä Yhteisen pöydän ruoka-avun asiakkaasta jopa 23 mainitsi erikseen sosiaalisen kanssa käymisen ja muiden ihmisten tapaamisen ruokajakelun hyviä puolia kysyttäessä. Muutamat ruoka-avun asiakkaat myös mainitsivat yhteisöruokailujen lisäävän yhteisöllisyyden tunnetta sekä lieventävän yksinäisyyden tunnetta.

”Yhteisöruokailun hyvä puoli on se, että tutustuu uusiin ihmisiin, kun kotona on niin yksin. Lisäksi ruoka on hyvää.”

– Yhteisen pöydän asiakas

Samansuuntaista palautetta saatiin myös yhteisöruokailuja järjestäviltä tahoilta, kuten seurakuntien diakoniatyöntekijöiltä. Vantaan seurakuntien diakonian kehittämispäivillä järjestetyssä työpajassa esiin nousivat erityisesti sosiaaliseen kestävytyteen liittyvät vaikutukset: ruoka-avun asiakkaiden sosiaalisten kontaktien lisääntyminen sekä kokemus arvokkaasta kohtelusta. Monille vanhuksille yhteisöruokailu on heidän ainoa sosiaalinen yhteisönsä,

ja nimenomaan yhteinen ruokailu mahdollistaa sosiaalisen kanssakäymisen eri mittakaavassa kuin pelkkä ulkona tapahtuva ruokakassien jonottaminen. Monissa seurakunnissa yhteisöruokailujen yhteyteen on muodostunut pieniä yhteisöjä, joissa ihmiset jäävät seurustelemaan keskenään vielä ruokailun jälkeenkin sekä osallistuvat mahdollisesti myös ruokailun yhteydessä järjestettäviin oheistapahtumiin (esim. hartaushetket).

Diakoniatyöntekijät kertoivat myös yhteisöruokailun karsineen joissain tapauksissa diakoniapäivystyksen asiakkaita, sillä yhteisöruokailuissa asiakkaiden välinen vertaistuki on vähentänyt tarvetta ammattiavulle, jolloin diakonien aikaa säästyy aidosti ammattiapua tarvitsevien kohtaamiseen. Toisaalta työntekijöillä on yhteisöruokailujen yhteydessä mahdollisuus kohdata apua tarvitseva ihminen paikan päällä, ja diakoniatyö on tullut näkyvämmäksi asiakkaiden keskuudessa, jolloin kynnys pyytää apua on oletettavasti aiempaa pienempi.

Yhteisen pöydän toimintamallilla näyttää olevan vaikutuksia ruoka-avun saajien hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja toimijuuden kokemuksiin erityisesti yhteisöruokailujen sosiaalisen ulottuvuuden kautta. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi tässä arvioinnissa havaitut, yhteisöllisen ja osallistavan toiminnan kautta saavutettavat hyödyt toteutuvat vain, mikäli ruoka-avun jako on järjestetty Yhteisen pöydän periaatteiden mukaisesti, esimerkiksi yhteisölounaan muodossa. Tällä hetkellä verkoston jäseniä ei ole velvoitettu järjestämään ruoka-avun jakelua minkään tietyn mallin mukaisesti, vaan jokainen toimija saa järjestää hävikkiruoan jakelun itse parhaaksi katsomallaan tavalla – esimerkiksi yhteisöllisenä tapahtumana tai perinteisempänä leipäjonona. Yhteisen pöydän verkostossa on jo nyt hyvin monimuotoisia esimerkkejä yhteisöllisen ruoka-avun jakamisen järjestämisestä, ja pienilläkin muutoksilla voidaan saada aikaan merkittäväksi koettuja vaikutuksia. Esimerkiksi yhdessä toimipisteessä ruokakassien jaon järjestäminen vuoronumerot arpomalla perinteisen jonotussysteemin sijaan on vähentänyt aggressiivista käytöstä ja erimielisyyksien syntymistä ruoka-apua jonotettaessa.

Hyvinvointivaikutuksia vahvistaa haastatteluaineiston perusteella myös Yhteisen pöydän verkostossa erityisesti hävikkiterminaalilla, tapahtuva työllistämistoiminta, joka vahvistaa tukityöllistettyjen toimijuutta ja auttaa näitä konkreettisesti tavalla takaisin kiinni työelämän syrjään. Yhteisen pöydän terminaalilla on jo useita esimerkkejä henkilöistä, jotka ovat päässeet terminaalilla suoritettua tukityöllisyysjakson jälkeen työsuhteeseen joko suoraan tai koulutusjakson kautta. Tukityöllistettyjä on mukana Yhteisen pöydän toiminnassa myös terminaalien ulkopuolella, eli hävikkiruokaa jakavissa organisaatioissa, mutta kyselyn perusteella Yhteisen pöydän toimintamalliin liittyminen ei ainakaan toistaiseksi ole lisännyt verkoston tukityöllistettyjen määrää. Osasyynä tähän ovat todennäköisesti hallinnolliset ja poliittiset syyt, kuten tukityöpaikkojen ”kilpailutus” kaupungin sisällä kolmen vuoden välein, sekä järjestöille myönnettävien palkkatukien pienet kiintiöt.

4.2.4. Verkostovaikutukset

Verkostovaikutukset ovat useissa tapauksissa vaikeammin todennettavissa kuin taloudelliset, ekologiset ja hyvinvointivaikutukset. Ne ovat myös usein välillisiä, ja edesauttavat kolmen edellä mainitun vaikutuksen syntymistä. Yhteisen pöydän verkostossa verkostovaikutukset ovat selvimmin havaittavissa yhteisöllisyyden rakentumisessa Yhteisen pöydän toimijoiden kesken. Yhteinen pöytä tarjoaa eri ruoka-apua jakaville toimijoille kanavan, joka mahdollistaa keskinäisen verkostoitumisen ja vertaistuen muutoin varsin sirpaloituneella ruoka-avun kentällä.

Yhteisen pöydän organisaatio pyrkii tarjoamaan verkoston jäsenille mahdollisuuksia verkostoitumiseen säännöllisesti erilaisten tapahtumien kautta. Verkoston jäsenet ovat osallistuneet Yhteisen pöydän tapahtumiin varsin aktiivisesti, sillä 83 % kyselyyn vastanneista kertoi ainakin jonkun organisaatiostaan osallistuneen Yhteisen pöydän järjestämiin tapahtumiin. Myös avoin palaute tapahtumista oli varsin positiivista, ja yhteisiä tapahtumia pidettiin tärkeinä ja hyödyllisinä.

” Erityisesti ruokailussamme vapaaehtoisena toimivat pitävät tärkeänä yhteisiä tapaamisia.”

– Ruokaa jakavan tahon edustaja

Tapahtumien lisäksi verkostolle tarjotaan myös mahdollisuuksia osallistua yhteisönrakentajakursseille. Yhteisen pöydän terminaalihenkilökunta korosti haastatteluissa yhteisönrakentajakurssien merkitystä, mutta tämä näkemys ei saanut vahvistusta kyselyssä tai arvioinnin tulosten validointityöpajassa. Todennäköisesti yhteisönrakentajakurssit ovat kyllä olleet hyödyllisiä niille toimijoille, jotka kursseille ovat osallistuneet, mutta rajallisten resurssien takia kaikilla ei ole ollut mahdollisuutta tällaista kurssia käydä. Toisaalta yhteisönrakentajakurssin osallistujien voi myös olla vaikea havainnoida tai arvioida kurssin vaikutuksia omaan tai yhteisönsä toimintaan objektiivisesti tai näin lyhyellä aikajänteellä. Yhteisönrakentajakurssit ovat siis todennäköisesti Yhteisen pöydän toimintamallissa yhteisöjen rakentamista tukeva lisäelementti, mutta ei varsinaisesti sellainen keskeinen elementti, jonka merkitys korostuisi toimintamallin kokonaisvaikutuksia arvioitaessa.

Verkoston toimijat ovat Yhteisen pöydän myötä jakaneet hyviä käytäntöjä ja auttaneet toisiaan ratkaisemaan toiminnassa kohdattuja haasteita esimerkiksi hävikkiruoan hyödyntämiseen tai ruoka-avun konkreettiseen organisointiin liittyen myös verkostotapahtumien ulkopuolella. Haastatteluissa kävi ilmi, että Yhteisen pöydän toimintamalli on lisännyt ainakin evankelisluterilaisten seurakuntien keskinäistä vuorovaikutusta, ja nämä seurakunnat järjestävät itsenäisesti mm.

”Ollaan oltu mukana kaikissa mahdollisissa tapahtumisissa. Ovat olleet hyviä ja avartavia. Mahtavaa toimintaa.”

– Ruokaa jakavan tahon edustaja

tapaamisia, joissa hävikistä ruokaa valmistavat henkilöt jakavat kokemuksiaan ja parhaita vinkkejään hävikkiruoan valmistamiseen liittyen. Yhteisen pöydän terminaalihenkilökunnan mukaan vertaistuen muodossa tapahtuva oppiminen ja kokemusten vaihto on vähentänyt merkittävästi myös terminaalille tulevien valitusten määrää esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa yksittäiselle toimijalle ei ole saatu toimitettua täsmälleen heidän toivomiaan ruoka-aineita.

Verkostovaikutuksista saatiin viitteitä myös ruoka-avun asiakkaiden haastatteluissa. Esimerkiksi Hämeenkyllän seurakunnan yhteisöruokailut ovat onnistuneet tuomaan yhteen eritaustaisia ihmisiä saman kaupunginosan alueelta jopa siinä määrin, että eri yhteiskuntaluokista tulevat ihmiset tervehtivät toisiaan kaupassa käydessään. Tämä osaltaan vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta myös kaupunginosien sisällä.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1. Yhteisen pöydän toimintamallin toimivuus, tehokkuus ja tuloksellisuus

Yhteisen pöydän toimintamallin voidaan arvioinnin perusteella todeta kohdistuvan kaikilta osiltaan tärkeään yhteiskunnalliseen tarpeeseen – oli sitten näkökulmana ruokahävikin vähentäminen, ruoka-avun tehokas jakaminen sitä tarvitseville tai sosiaalisen ja yhteisöllisen vapaaehto- ja työllistämistoiminnan järjestäminen Vantaan alueella.

Hävikkiruoan hyödyntäminen on yhteiskunnassa perinteisesti organisoitu hajautuneesti (so. yksittäisten tapahtumien tai toimijoiden kautta) ja paljolti tarvelähtöisesti. Se on harvoin systemaattista ja organisoitua laajassa mittakaavassa. Ruokahävikin tehokkaampaan hyödyntämiseen on viime aikoina kiinnitetty lisääntyvää huomiota ehkä erityisesti ilmastollisista syistä. Samalla uudenlaisia ja mielenkiintoisia toimintamalleja kehittyä jatkuvasti, mutta usein paikallisesti tai pienemmässä mittakaavassa (esim. hävikkikauppa). Usean kaupunginosan rajat ylittävän, keskitetyn ja koordinoitun toimintamallin voidaan katsoa olevan looginen askel yksittäisten tai hajautettujen ratkaisujen kehittämisessä kohti organisoitua, laadultaan ja tehokuudeltaan optimoitua ja ammattimaista ruoka-avun jakelua.

Vantaan Yhteisen pöydän toimintamalli on ollut tässä suhteessa merkittävä aloite ja avaus. Se kokoaa poikkeuksellisen laajan ja monipuolisen ruoka-avun jakeluverkoston yhteen ja mahdollistaa niiden aiempaa tehokkaamman ja laadukkaamman yhteistoiminnan. Sen toiminnan ytimessä on keskitetty hävikkiterminaali ja sen hyödyntämiseksi rakennetut hävikkiruoan käsittely- ja jakeluprosessit sekä laaja ja monimuotoinen ruokajakelun verkosto. Tämä on merkittävä saavutus jo itsessään.

Yhteisen pöydän organisointi, käynnistäminen ja ylläpitäminen ovat edellyttäneet mittavia alkuinvestointeja ja toiminnan ylläpitämistä erityisesti Vantaan kaupungilta ja seurakuntayhtymältä, mutta myös laajemmin koko Yhteisen pöydän toimijaverkostolta. Siksi myös toiminnalle asetetut hyöty- ja vaikuttavuusodotukset ovat tavanomaisia korkeammat.

Arvioinnin perusteella voidaan todeta Yhteisen pöydän toimintamallin soveltuvan Vantaan tarpeisiin ja toimivan tarkoitetulla tavalla. Toimintamallin hyödyt ja edut tulevat selkeästi esiin verkoston jäsenten ja asiakkaiden kautta, ja haittoja tai kehittämiskohteita on vähän. Toimintamallin välittömät ja ensisijaiset hyötyjäät ovat verkoston jäsenet ja ruoka-avun asiakkaat. Toiminnan rahoittajille toimintamallin tehokkuuden osoittaminen on vaativampaa ja edellyttää suhteuttamista vaihtoehtoihin toimintamalleihin.

Hävikkiruoan keskitetyllä logistiikalla ja hajautetulla jakelulla saavutetut hyödyt ovat niin taloudellisilla kuin ekologisillakin mittareilla vähintäänkin yhtä kattavat kuin muilla ruoka-avun jakelun malleilla. Keskitetyn logistiikan avulla ruoka voidaan jakaa tasaisesti ja oikeudenmukaisesti eri jakelijoille, ja toisaalta hajautettu jakelu mahdollistaa esimerkiksi asiakaskunnan tai kaupunginosien erityispiirteiden huomioimisen.

5.2. Toimintamallin vaikuttavuus

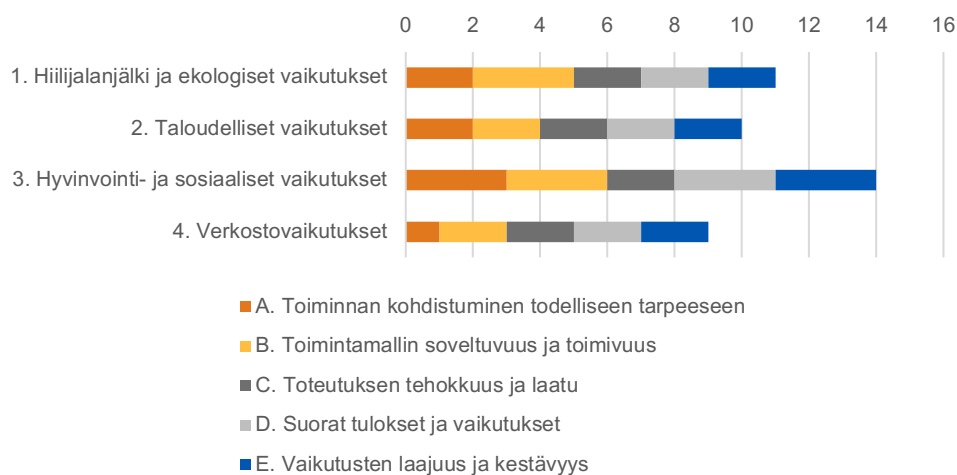
Yhteisen pöydän toimintamallin keskiössä on kauppojen, tukkujen ja tehtaiden hävikkiruoan hyötykäyttö vähävaraisten hyväksi. Hävikkiruoan hyötykäyttö on vahvasti esillä myös kiertotalouden ympärillä käytävässä keskustelussa. Tämä näkyy konkreettisesti esimerkiksi siinä, että Yhteisen pöydän toimintamallin levittäminen muihin kaupunkeihin on yksi niistä toimenpiteistä, joilla Sitra edistää julkaisemansa Kiertotalouden tiekartan jalkauttamista käytäntöön.

Arvioinnin edetessä on käynyt selväksi, että Yhteisen pöydän toimintamallin selvimmät vahvuudet ovat hyvinvoinnin ja sosiaalisten vaikutusten puolella. Vaikka hävikkiruoan hyötykäyttö ja keskitetty logistiikka ovat toimintamallissa keskeisessä roolissa, ja niiden kautta on mahdollista saavuttaa myös hiilijalanjälki- ja ekologisia vaikutuksia, ovat nämä sellaisia vaikutuksia, jotka olisi mahdollista saavuttaa myös toisenlaisen ruoka-avun jakelun toimintamallin avulla.

Yhteisen pöydän toimintamallissa painottuvat kuitenkin ekologisia ja taloudellisia vaikutuksia enemmän hyvinvointi- ja sosiaaliset vaikutukset. Yhteisölliset ruokailu- ja ruoanjakotapahtumat ovat saaneet kiitosta niin ruoka-avun vastaanottajilta kuin niitä järjestäviltäkin tahoilta erityisesti inhimillisyyden ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymisen vuoksi.

Lisäksi Yhteisen pöydän toimintamallilla on jonkin verran myös verkostovaikutuksia, joskin niiden rooli on pääasiassa edellä mainittuja vaikutuksia tukeva, eikä niinkään itseisarvo. Verkostovaikutukset tulevat esiin erityisesti siten, että vantaalaiset ruoka-avun kentän toimijat kokevat kuuluvansa yhteiseen verkostoon, vaikka varsinainen ruoka-avun jakelu tapahtuukin toisistaan erillisissä ja itsenäisesti toimivissa toimipisteissä.

Alla olevaan kuvioon on kerätty karkea arvio eri vaikutustyyppien merkityksestä Yhteisen pöydän toimintamallissa.

Kuvio 12: Yhteenveto vaikuttavuuden rakentumisesta eri tavoitesuunnissa. Vaikutukset on pisteytetty asteikolla 0 = Ei havaintoja, ei merkitystä, 1 = Jonkin verran havaintoja, jossain määrin merkitystä, 2 = Useita havaintoja, havaittava merkitys, 3 = Selkeä näyttö, suuri merkitys.

Yllä olevassa kuviossa on arvioitsijoiden yhdistetty näkemys Yhteisen pöydän toimintamallin vaikutusten jakautumisesta ja rakentumisesta kussakin neljässä vaikuttavuussuunnassa (hiilijalanjälki, jne.) siten että niissä on arvioitu toiminnan kohdistumista todelliseen tarpeeseen (A), toimintamallin soveltuvuutta ja toimivuutta kyseisten tarpeiden ratkaisemisessa (B), toteutuksen tehokkuutta ja laatua (C), toiminnan kautta saatuja välittömiä tuloksia ja vaikutuksia verkostolle (D) sekä toimintamallin laajempia vaikutuksia ja kestävyyttä (E).

Näiden mukaisesti Yhteisen pöydän toimintamalli on selkeästi vaikuttava kaikissa neljässä suunnassa. Merkittävimpiä ovat kuitenkin toimintamallin hyvinvointi- ja sosiaaliset vaikutukset.

5.3. Toimintamallin kehittämisehdotukset

5.3.1. Ruoka-avun jakelun inhimillisten käytäntöjen vahvistaminen ja seuranta

Yhteisen pöydän toimintamallin hyvinvointi- ja sosiaalisia vaikutuksia vahvistavia käytäntöjä tulisi korostaa entisestään, ja ruoka-apua jakavia organisaatioita tulisi ohjata ja sitouttaa entistä vahvemmin yhteisöllisten käytäntöjen käyttöönottoon. Vaikka jokainen toimipiste saisi jatkossakin päättää itse, miten ruoka-apua jaetaan, voisi Yhteinen pöytä asettaa jonkinlaisia minimivaatimuksia tai yhteisesti sovittuja, sitovia periaatteita inhimillisen ruoka-avun jakelun toteutumiselle verkostossa. Nämä minimivaatimukset tai sitovat periaatteet voisivat koskea esimerkiksi jonotuskäytäntöjen uudistamista siten, ettei ruoka-avun asiakkaiden tarvitse jonottaa ruokaa pitkiä aikoja ulkona. Minimivaatimusten toteutumista tulisi myös valvoa nykyistä tarkemmin, esimerkiksi 'mystery shopping' -periaatteen mukaisilla vierailuilla ruokaa jakavissa toimipisteissä.

5.3.2. Ohjeistuksen selkeyttäminen ja auditoinnit

Edellä mainitun toteutumiseksi Yhteisen pöydän periaatteet tulisi käydä läpi selkeästi kaikkien ruoka-avun jakamiseen osallistuvien henkilöiden kanssa. Tällä hetkellä Yhteisen pöydän periaatteista keskustellaan yhdessä ruokaa jakavien toimijoiden kanssa lähinnä sillä hetkellä, kun toimija liittyy Yhteisen pöydän toimitusrinkiin. Nämä keskustelut käydään pääasiassa toiminnasta vastaavan henkilön kanssa, mutta myös muiden toimintaan osallistuvien henkilöiden (esim. ruokaa jakavat vapaaehtoiset, tukityöllistetyt ja muut työntekijät) olisi suositeltavaa saada samanlainen perehdytys Yhteisen pöydän periaatteisiin. Näin saataisiin paremmin varmistettua, että verkoston toiminnan ydinperiaatteet toteutuisivat kautta linjan myös käytännön toiminnassa. Yhtenäinen ohjeistus voitaisiin tehdä nykyistä systemaattisemmin viestinnän keinoin, esimerkiksi kevyen koulutustapahtuman tai selkeän kirjallisen ohjeistuksen muodossa.

5.3.3. Seurantamittariston kehittäminen ja käyttöönotto

Toimintamallin vaikuttavuuden arvioiminen ilman systemaattista monitorointia ja seurantamittaristoa on haastavaa. Tämän vaikuttavuusarvioinnin puitteissa on luotu alustava mittaristo toiminnan keskeisten osa-alueiden monitoroimiseksi (ks. Liite 2. Ehdotus toiminnan seurantamittareiksi).

Alustava mittaristo sisältää keskeisiä ja konkreettisia mittareita liittyen jokaiseen viiteen Yhteisen pöydän keskeisistä tavoitteista: (1) ruoka-avun tehokas, joustava ja inhimillinen organisoiminen, (2) ruokahävikin hyötykäytön lisääminen, (3) osallistavan ja yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistaminen, (4) ruoka-avun saajan hyvinvoinnin ja toimijuuden lisääminen sekä (5)

välityömarkkinarakenteen luominen. Ehdotamme, että tämä mittaristo otetaan käyttöön toiminnan seuraamisessa ja sitä kehitetään edelleen vaikuttavuuden todentamisen helpottamiseksi.

5.4. Toimintamallin monistettavuus

Arviointi on osoittanut, että Yhteisen pöydän toimintamalli on tehokas ja vaikuttava ja palvelee alkuperäisiä tavoitteitaan. Vaikka Yhteisen pöydän toimintamallin käynnistäminen on ollut monessa mielessä ainutkertainen tapahtuma ja pidemmän oppimisprosessin tulos, ei sen monistamiselle tai soveltamiselle uudessa ympäristössä ole sinänsä esteitä. Toimintamallista voi hyvin tunnistaa tiettyjä piirteitä (esim. logistinen ketju, laatujärjestelmä) tai hyviä käytäntöjä, joita voi sellaisenaan hyödyntää muualla. Samalla on kuitenkin huomioitava, että Yhteisen pöydän malli on kokonaisuutena huomattava panostus sekä toiminnan organisoinnin ja käynnistämisen kannalta että toiminnan kestävän ylläpidon kannalta. Seuraavassa on pohdittu toimintamallin monistettavuutta tästä näkökulmasta.

5.4.1. Millaiseen tarpeeseen Yhteisen pöydän toimintamalli soveltuu?

Yhteisen pöydän toimintamallissa erityistä on hävikkiruokalogistiikan organisointi keskitetysti. Toimintamallin soveltaminen on siksi erityisen perusteltua sellaisessa kohteessa, jossa halutaan organisoida ruoka-avun jakamisen ja hävikkiruokan hyötykäytön kokonaisuus kerralla kuntoon, tai jossa hävikkiruokan keräys, käsittely ja jakelu edellyttävät toiminnan tehostamista. Toisaalta Yhteisen pöydän toimintamalli soveltuu erityisen hyvin myös sellaisille paikkakunnille, joissa on tarvetta sosiaaliselle kehittämiselle ja/tai tarkoituksenmukaisille tukityöllistämisaikoille ja joissa halutaan ruoka-avun jakamisen kautta tavoitella erityisesti hyvinvointi- ja sosiaalisia vaikutuksia.

5.4.2. Mitä toiminnan käynnistäminen ja ylläpito edellyttää?

Keskitetyn logistiikan ja hajautetun jakelun hyödyissä korostuu suuruuden ekonomia. Tämän takia Yhteisen pöydän toimintamalli vaatii riittävän ison toiminta-alueen ollakseen tehokas ja tarkoituksenmukainen. Toiminta-alueen tulee olla niin iso, että vähintään yhden kylmäkuljetusauton hankkiminen on perusteltua, ja hävikkiruokan lahjoittajia tulee olla alueella melko tiheästi, jotta keskitetystä logistiikasta todella on hyötyä verrattuna siihen, että yksittäiset toimijat hakevat kukin omista lähikaupoistaan hävikin edelleen jaettavaksi. Lisäksi tehokas keskitetty logistiikka vaatii sopivan keskeisessä paikassa sijaitsevan hävikkiterminaalin, jolla on tarkoituksenmukaiset säilytystilat etenkin kylmäsäilytystä vaativalle hävikille.

Yhteisen pöydän toimintamalli vaatii taustalleen yhden tai useamman vahvan toimijan, joilla on kyky ja halu investoida tämän tyyppiseen toimintaan – eli sekä tarve ratkaista ruoka-avun jakamisen organisointiin liittyvät kysymykset esimerkiksi kunnan tasolla että valmius maksaa siitä. Yhteisen pöydän toimintamalli edellyttää näkemyksellistä ja vaikutusvaltaista vastuutahoa, joka pystyy organisoimaan toiminnan ja hallinnoimaan laajaa ja heterogeenistä verkostoa.

Ruoka-avun jakelun näkökulmasta toimintamalli puolestaan vaatii tarpeeksi laajan ja maantieteellisesti hajautuneen toimijajoukon, jolla on mahdollisuus ja halu jakaa hävikkiruokaa. Nämä toimijat voivat olla sekä palkatun henkilökunnan voimin että vapaaehtoisvoimin toimivia tahoja, esim. seurakuntia, kaupungin yksiköitä, yhdistyksiä sekä muita kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita. Hävikkiruokan jakaminen erityisesti vapaaehtoisvoimin vaatii kuitenkin riittävän suuren ja

toimintaan sitoutuneen joukon innokkaita ja osaavia vapaaehtoisia, jotka pystyvät organisoimaan hävikkiruoan jakamisen yhteisöllisellä tavalla.

5.4.3. Erityisesti huomioitavat seikat

Yhteisen pöydän arvioinnissa nousi erityisesti esiin se, että toimintamalli on monimutkainen ja paikoin vaikeasti hallittava kokonaisuus. Tämä tarkoittaa monistettavuuden kannalta sitä, että yksittäisiä, toimintamallin tekniseen toteutukseen liittyviä seikkoja tärkeämpää on onnistua rakentamaan kokonaisuudessaan avoin ja salliva verkosto. Toimintaa organisoivalla taholla täytyy olla riittävästi resursseja ja vaikutusvaltaa vaikuttaa ruoka-avun jakamiseen koko paikkakunnan tasolla, ja tämän tahon täytyy pystyä varautumaan erityisesti toiminnan käynnistämisen ja alkutaipaleen aikana odotettavissa oleviin haasteisiin – ja tähän täytyy myös varata henkilöresursseja (vrt. terminaalin esimies koordinoimassa terminaalin toimintaa sekä yhteisödiakoni Yhteisen pöydän verkostotyössä).

Toimintaa käynnistettäessä huomioon on otettava myös toiminnan jatkuvuuden edellytykset. Erityisesti terminaalin toiminnan käynnistäminen vaatii merkittäviä taloudellisia panostuksia, ja toiminnan ylläpito maksaa. Näin ollen Yhteisen pöydän kaltaista toimintamallia ei kannata lähteä toteuttamaan projektiluontoisesti, vaan toimintamallin rahoitus on hyvä suunnitella ja malli vakiinnuttaa osaksi järjestävän tahon vakituista toimintaa heti alusta lähtien.

6. LIITTEET

LIITE 1. Arvioinnissa haastatellut henkilöt ja työpajojen osallistujat

Arviointia varten haastatellut henkilöt:

- Hanna Kuisma, Vantaan kaupunki
- Pontus Salmi, Vantaan seurakuntayhtymä
- Katri Valve, Vantaan seurakuntayhtymä
- Iiris Lehtonen, Vantaan kaupunki
- Laura Tuomi, Vantaan kaupunki
- Eeva Lehtineva, Vantaan seurakuntayhtymä

- Satu Kattilamäki, HOK-Elanto
- Maija Järvinen, Lidl Suomi
- Pirjo Hovi-Laakso, Vaasan

- Pia Olkkonen, Korson seurakunta
- Jesse Vahtervuo, asukastila Myyrinki
- Sami Niikko, Takaisin elämään ry.
- Eija Pulkkinen, asukastila Kafnetti
- Satu Enrold, Hämeenkylässen seurakunta
- Ulla Seppänen-Lång, Vinkkari Myyrmäki
- Tanja Mestari, H-klinikka

- Ruoka-avun vastaanottajat eri toimipisteissä (yht. 27 henkilöä)
- Ruoka-avun jakajina toimivat vapaaehtoiset (yht. 3 henkilöä)

Arvioinnin työpajoihin osallistuneet henkilöt:

- Hanna Kuisma, Vantaan kaupunki
- Pontus Salmi, Vantaan seurakuntayhtymä
- Katri Valve, Vantaan seurakuntayhtymä
- Laura Tuomi, Vantaan kaupunki
- Eeva Lehtineva, Vantaan seurakuntayhtymä
- Jaana Korpela, Vantaan kaupunki
- Esa Laitila, Vantaan kaupunki

- Vantaan seurakuntayhtymän diakonian kehittämispäivien osallistujat (noin 15 henkilöä)
- Yhteisen pöydän vaikutusarvioinnin tulosten esittely -työpajaan osallistuneet verkoston jäsenet ja terminaalin henkilökunta (noin 20 henkilöä)

LIITE 2. Ehdotus toiminnan seurantamittareiksi

Osana vaikuttavuusarviointia on pyritty tunnistamaan sellaiset keskeiset mittarit, joiden avulla toimintamallin vaikuttavuutta voidaan tarkastella tulevaisuudessa niin suhteessa muihin ruoka-avun jakamisen malleihin kuin Yhteisen pöydän toimintamallin jatkuvaan kehitykseen.

Alustava mittarit valittiin taustadokumentaation analyysin, alkuhaastatteluiden työpaja-aineiston pohjalta. Mittareiden tarkoituksena on auttaa mittaamaan vaikutusmallissa kuvattuja vaikutuksia (tai vaikutuspolun osakokonaisuuksia) konkreettisella tasolla. Mittarit on käyty läpi yhdessä hankkeen ohjausryhmän kanssa validoivassa mittaristotyöpajassa, jossa on valittu keskeisimmät seurantamittarit vaikuttavuuden seuraamiseksi tulevaisuudessa. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 4) on arviointiryhmän ehdotus keskeisiksi seurantamittareiksi Yhteisen pöydän vaikuttavuuden arvioimiseksi jatkossa.

Taulukko 4: Ehdotetut Yhteisen pöydän toiminnan seurantamittarit

Vaikutustyyppi	Vaikutuspolun askel	Keskeisimmät seurantamittarit
Ruoka-avun tehokas, joustava ja inhimillinen organisoiminen	Toiminnot ja toteutus	Logistiikan tehokkuus (esim. ajetut kilometrit / hävikkiruoka kg)
		Logistiikkakustannukset € / hävikkiruokakilo
		Ruoanjakelupisteiden maantieteellinen kattavuus (kaupunginosatasolla)
		Palvelun laadun kehittyminen (vrt. perinteinen malli)
	Tuotokset	Ruokailumäärä annosta / vuosi
		Ruoka-avun saajien määrä / vuosi
Ruokailun yhteydessä järjestetty palveluneuvonta (kyllä / ei)		
Ruokahävikin hyötykäytön lisääminen	Tuotokset	Hävikin hyötykäytösuhde (kuinka monta % lahjoitetusta hävikkiruoasta päätyy hyötykäyttöön)
		Yhteisen pöydän kautta saatavan ruoan osuus jaettavasta ruoasta jakelupisteissä %
	Tulokset	Yhteisen pöydän kautta jaetun ruoka-avun arvo €
Osallistavan ja yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistaminen	Panokset	Verkostossa mukana olevien organisaatioiden määrä
		Vapaaehtoistyöntekijöiden määrä verkostossa / vuosi
		Tukityöllistettyjen määrä verkostossa / vuosi
	Toiminnot ja toteutus	Vapaaehtoistuntien määrä htt / vuosi
	Tuotokset	Hävikitapahtumien määrä kpl / vuosi
		Hävikitapahtumien kävijät hlöä / vuosi
Yhteisörakentajakurssin käyneet henkilöt / vuosi		

		Ruokailutapahtumakäynnin pituus (keskimäärin) min / kerta / hlö
Ruoka-avun saajan hyvinvoinnin ja toimijuuden lisääminen	Toiminnot ja toteutus	Ruoka-avun jakelu sisätiloissa (ei ulkojonotusta)
	Tuotokset	Ruoka-avun saavutettavuus (sijainti, esteettömyys, liikenneyhteydet, tiedonsaanti, kohtelu, jakelun organisointi)
	Tulokset	Ruoka-avun vastaanottajien osallistuminen ruoanjakelupisteissä järjestettäviin muihin tapahtumiin
		Diakonia-/sosiaalityöntekijöiden kontaktit asiakkaisiin Yhteisen pöydän tapahtumissa
		Ruoka-avun vastaanottajien osallistuminen Yhteisen pöydän toimintaan vapaaehtoisena / tukityöllistettynä (määrä kpl / vuosi)
Välityömarkkinarakenteen luominen	Toiminnot ja toteutus	Tukityöllistämispaikkojen lukumäärä verkostossa / vuosi
	Tuotokset	Tukityöllistettyjen lkm verkostossa / vuosi
	Tulokset	Tukityöllistettyjen jatkotyöllistyminen tai -koulutus (esim. 6kk sisällä)

4FRONT

Fredrikinkatu 51–53 B
FI-00100 Helsinki
4front.fi

